

Valtakunnallisen ruoka-apukyselyn loppuraportti

Tomi Kotiluoto
Suomen Punainen Risti
Hyvinvoinnin ja terveyden yksikkö

Julkaistu 10.12.2024

Sisältö

Tiivistelmä	3
Johdanto	4
Kyselyn toteutus.....	6
Vastaajien demografia.....	7
Koulutus, työllisyys ja kotitalouden tyyppi.....	8
Kokemukset ruoka-avusta.....	12
Ruoka-avussa asiointi.....	12
Ruoka-avussa asioinnin syyt.....	16
Toimeentulo	19
Sosiaaliturvavaleikkaukset.....	23
Palautetta ruoka-aputoiminnasta.....	28
Osion yhteenveto.....	29
Kokemukset osallisuudesta ja toiminnan vaikuttavuudesta.....	30
Ruoka-avun vaikutukset hyvinvointiin	30
Itsensä tunteminen tärkeäksi osaksi yhteisöä.....	34
Palautetta yhteisöllisyydestä ja vaikuttavuudesta	35
Osion yhteenveto.....	36
Johtopäätökset.....	37
Lähteet	40
Liitteet	41
Liite 1: Luettelo taulukoista ja kuvaajista.....	41
Liite 2: Kyselylomake.....	42

Tiivistelmä

Suomen Punaisen Ristin valtakunnallinen ruoka-apukysely 2024 on jatkoa julkaisemattomalle aiem-
malle ruoka-apukyselylle vuodelta 2022. Vastauksia saatiin tänä vuonna kerätyksi yhteensä 700. Vas-
taajissa on enemmän naisia (52 %) kuin miehiä (45 %). Työikäisiä on yhteensä noin 60 prosenttia; muut
ovat yli 65-vuotiaita (38 %) tai eivät halua kertoa ikäänsä (2 %). Pitkittyneessä ruoka-avuntarpeessa elä-
viä, eli vähintään yhden vuoden ajan ruoka-avussa asioineita, on 48 prosenttia vastaajista ja ensikertaa
asioivia pyöreästi 17 prosenttia. Vähintään vuoden asioineiden osuus on vähentynyt ja ensikertalaisten
osuus kasvanut vuoteen 2022 verrattuna.

Keskeisimpiä havaintoja aineistosta ovat, että noin 17 prosentilla vastaajista tulot ovat jatkuvasti riit-
tämättömät elämiseen, tämän vuoden sosiaaliturvaleikkaukset ovat lisänneet ruoka-avussa asioimista
noin 60 prosentilla vastaajista ja ruoka-aputoiminta on vaikuttanut parantavasti hyvinvointiin reilulla 70
prosentilla vastaajista. Noin 26 prosenttia vastaajista sanoo asioivansa ruoka-avussa ainakin osittain
siksi, että tuntee itsensä tärkeäksi osaksi yhteisöä. Yhteisöllisyyden kokemuksesta selitetään avovastauk-
sissa erityisesti vapaaehtoisten ystävällisyydellä, ihmisten yhdenvertaisella kohtaamisella sekä toisten
samassa tilanteessa olevien tapaamisella.

Tulosten perusteella näyttäisi siltä, että työttömät ja lomautetut, opiskelijat sekä lapsiperheet ovat kas-
vamassa olevia ryhmiä ruoka-avussa. Asiakaskunnan kasvaminen ja moninaistuminen asettavat omat
haasteensa ruoka-aputoiminnalle, joka parhaillaan kamppailee vähenevien ruokalahjoitusmäärien kans-
sa.

Johdanto

Suomen Punaisen Ristin ruoka-aputoimintaa toteutetaan useissa eri muodoissa 146 osastossa. Vapaaehtoiset ympäri maata järjestävät itsenäisesti paikallista ruoka-apua. Toimintaa voidaan harjoittaa yhteistyössä paikallisten tahojen, kuten kauppojen, koulujen, keskuskeittiöiden ja lounasravintoloiden sekä muiden yhteistyökumppaneiden kanssa. Ruoka-aputoiminta osastossa voi olla säännöllistä tai kertaluonteista. Jaettavan ruoan saatavuudessa on kuitenkin haasteensa. Ekologisista syistä kaupat ja ruokateollisuus pyrkivät entistä enemmän vähentämään ruokahävikin määrää. Hävikkiruoka on aikaisemmin ollut iso osa jaetusta ruoka-avusta.

Ruokalahjoitusten lisäksi Suomen Punainen Risti jakaa Euroopan sosiaalirahasto plussan (ESR+) rahoittamia aineellisen avun maksukortteja (40 € / kpl) elintarvikkeiden ja perustuotteiden maksamiseen päivittäistavarakaupassa. Maksukortit on tarkoitettu vähävaraisille, akuutissa tai pitkittyneessä taloudellisesti haastavassa tilanteessa oleville. Maksukortteja jaetaan osana ruoka-aputoimintaa sekä yhteistyössä kumppanien, kuten sosiaalitoimen ja muiden järjestöjen kanssa. Punaisen Ristin osastot ja yhteistyökumppanit kartoittavat ja kohtaavat avunsaajat paikallisesti.

Ympäri maata ruoka-aputapahtumien yhteydessä järjestetään esimerkiksi kohtaamispaikkatoimintaa, talous- ja terveysneuvontaa sekä yhteisöllisiä aamiaisia hävikkiruokaa hyödyntäen. Ruoka-avun jakamisessa ja sen ohessa tapahtuvan osallistavan toiminnan järjestämisessä tehdään myös yhteistyötä muiden paikallisten toimijoiden kanssa. Tavoitteena on vastata paikallisiin tarpeisiin mahdollisimman hyvin sekä hyödyntää yhteistyön etuja. Uusia vapaaehtoisia otetaan vastaan myös toiminnan järjestämisestä kiinnostuneiden avunsaajien joukosta. Ruoka-apua tarvitsevien määrä on kasvanut Covid-19-pandemian ja sen pitkittäisvaikutusten sekä Ukrainan kriisistä johtuvan elinkustannusten nousun myötä. Samalla ruoka-avun saajien joukko on moninaistunut entisestään muun muassa työttömien kasvaneen määrän (ks. Akava Works 2024) ja ukrainalaisten turvapaikanhakijoiden muodossa. Vuonna 2023 ruoka-avussa oli kohtaamisia noin 216 000.

Edeltävän hallituksen aikaan julkaistiin Sosiaali- ja terveysministeriön toimintasuunnitelma köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseksi Suomessa (STM 2022). Tuolloin asetettiin Suomen kansalliseksi tavoitteeksi vähentää köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevien henkilöiden määrää 100 000 hengellä vuoden 2019 tasosta vuoteen 2030 mennessä. Vähintään kolmannes riskissä olevien vähennyksestä on suunniteltu koskemaan alle 18-vuotiaita. Saman toimintasuunnitelman mukaan Suomessa oli vuonna 2019 yhteensä noin 838 000 köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevaa henkilöä. Tavoitteet perustuvat EU:n tavoitteeseen vähentää riskissä olevien henkilöiden määrää 15 miljoonalla ihmisellä koko unionin tasolla.

Nykyinen hallitus on 26.9.2024 säättänyt asetuksen valtionavustusten myöntämisestä ruoka-aputoimintaan (Valtioneuvoston asetus STM/2024/98), joka täsmentää valtionavustuslakia (27.7.2001/688). Asetukseen on kirjattu: *"Valtionavustus voidaan myöntää kunnalle tai hyvinvointialueelle, joka hankehallinnoijana vastaa avustustoiminnan kokonaisuudesta tietyn alueen osalta. Alueen avustustoiminnan osatoteuttajana voi toimia yleishyödyllinen yhteisö, jolle avustusta siirretään valtionavustuslain (688/2001) 7 §:n 3 momentin nojalla."* Käytännössä avustusta on myönnetty ruoka-aputoimintaan pysyvästi 3 miljoonaa euroa vuodessa (JTS 2024, s. 64–65). Tällä tuella rahoitetaan seurakuntien ja järjestöjen kautta toteutettavaa kaikkein vähävaraisimmille suunnattua apua ja avun kehittämistä. Pysyvä rahoitus vahvistaa myös yhteistyötä eri ruoka-aputoimijoiden välillä. (SOSTE 2024a.) Asetus valtionavustuksista on astunut voimaan 1.10.2024.

Samalla täytyy kuitenkin huomioida myös sosiaaliturvaan tehdyt leikkaukset, jotka rajoittavat vähävaraisten toimeentulon mahdollisuuksia ja joiden vaikutusta ruoka-avun näkökulmasta on tässäkin kyselyssä selvitetty. Sosiaali- ja terveysministeriö on julkaissut muistion vuosien 2024 ja 2025 sosiaaliturva-muutosten yhteisvaikutuksista: 19 prosentilla väestöstä tulomenetykset olisivat vähintään 1 prosenttia, 5 prosentilla väestöstä menetyksistä olisi 5–14,9 prosenttia ja 1,6 prosentilla väestöstä vähintään 15 prosenttia. (STM 2024, s. 21.) Saman muistion mukaan tulojen pienentyminen kohdistuu ennen kaikkea yksinasuviin, yksinhuoltajiin, opiskelijoihin, työttömiin ansioturvan saajiin ja työttömiin perusturvan saajiin. (STM 2024, s. 25–26.) Muistion laskelmissa ei kuitenkaan ole huomioitu mahdollisia työllisyysvaikutuksia, jotka lieventäisivät käytettävissä olevien tulojen suhteellista supistumista (STM 2024, s. 9).

Ruoka-avun tilannekatsauksen (2024) mukaan ruoka-avun asiakasmäärät ovat kasvaneet vuoden 2023 aikana ja keväällä 2024 ounasteltiin jo leikkausten lisäävän ruoka-avun kysyntää ja mahdollisesti lapsiperheiden asiointia. Samalla jaettavaa ruokaa on entistä vähemmän. Toisaalta tilannekatsaus nostaa positiivisena ilmiönä esiin ruoka-avun yhteisöllisen merkityksen. Myös tässä Suomen Punaisen Ristin kyselyssä on lähdetty selvittämään avunsaajien yhteisöllisyyden kokemuksia.

Suomen Punainen Risti pyrkii vaikean tilanteen keskellä kehittämään ruoka-aputoimintaansa vastaamaan mahdollisimman hyvin avunsaajien tarpeisiin. Osallisuutta tukevan ruoka-aputoiminnan kehittäminen on kirjattu tavoitteeksi Suomen Punaisen Ristin toimintasuunnitelmaan vuosille 2024–2026. Osallisuus on ollut keskeinen teema myös STEA:n rahoittamassa Ruokaa ja osallisuutta -hankkeessa vuosina 2022–2024. SOSTE (2018) kuvailee osallisuutta kokemuksena johonkin kuulumisesta ja syrjäytymistä osallisuuden ulkopuolelle jäämisestä. Osallisuus voi näkyä luottamuksena, yhdenvertaisuutena, arvostuksena ja vaikutusmahdollisuuksina yhteisössä. THL (2023) esittelee osallisuuden ja osallisuutta edistävien toimien kolmijaon seuraavalla tavalla: Osallisuus omassa elämässä, osallisuus yhteisöissä ja vaikuttamisen prosesseissa ja osallisuus yhteisestä hyvästä. Ensimmäinen viittaa mahdollisuuksiin elää omanlaistaan elämää ja toinen kuulumiseen itselle merkityksellisiin ryhmiin ja mahdollisuuteen vaikuttaa itselle tärkeisiin asioihin. Osallisuus yhteisestä hyvästä on mahdollisuuksia yhdessä tekemiseen sekä yhteisen hyvän tuottamiseen, jakamiseen ja siitä nauttimiseen.

Ruoka-avussa tarjottavat osallisuuden mahdollisuudet ovat erittäin paikallisia, mutta ne osaltaan palvelevat myös laajempaa osallisuutta yhteiskunnassa. Crisp ja Taket (2020, s. 5–7) huomauttavat osallisuuden (*social inclusion*) kiinnittyvän oleellisesti YK:n kestävän kehityksen tavoitteisiin, joihin muun muassa kuuluu köyhyyden ja nälän poistaminen maailmasta sekä eriarvoisuuden vähentäminen. Ruoka-apu Suomessa pyrkii myös auttamaan nälän ja eriarvoisuuden vähentämisessä kansallisella tasolla, vaikka onkin muistettava, että ruoka-apu on tarkoitettu vain väliaikaiseksi avuksi. Kokoamalla avuntarvitsijoita yhteen ruoka-apu myös mahdollistaa yhteisön ja vertaistuen löytämisen. Crispin ja Taketin (2020, s. 40) mukaan vertaistuki on tärkeää siksi, että ihmiset saavat käsitellä kokemiaan vaikeuksia ja mahdollisia epäoikeudenmukaisuuksia sekä yhteisellä äänellä tuoda niitä esiin.

Suomen Punainen Risti tuottaa toiminnassaan iloa, toivoa ja luottamusta. Kyselyjen tuottamalla tiedolla voimme kehittää ruoka-aputoimintaamme entistä paremmin avuntarvitsijoiden tarpeisiin sopivaksi. Tämä raportti esittelee hyödyllistä tietoa ruoka-avun asiakaskunnasta, asioimisen kestosta ja syistä, avunsaajien toimeentulosta ja ruoka-avun hyvinvointi- ja yhteisöllisyysvaikutuksista. Vastaajilta saatu palaute ja kehitysehdotukset käsittelevät niin ruoka-avun järjestelyitä kuin osallisuuden kokemusta. Hyvinvoivassa yhteisössä kaikki ovat mukana.

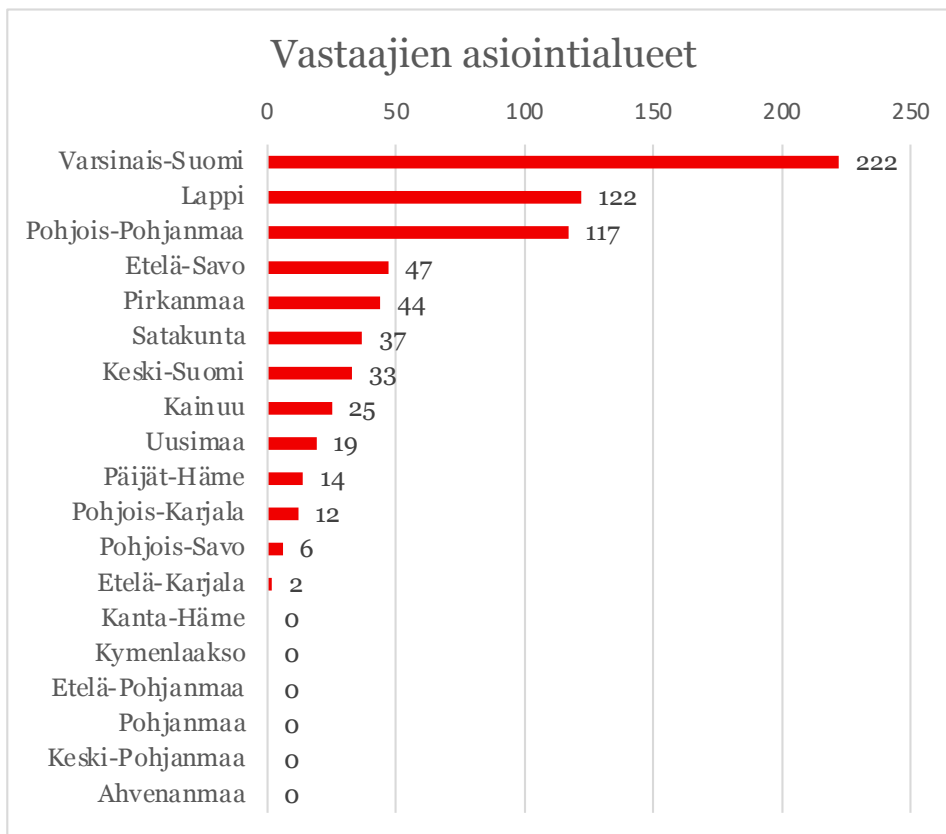
Kyselyn toteutus

Suomen Punaisen Ristin ruoka-avun on tarkoitus toteuttaa valtakunnallinen ruoka-apukysely säännöllisesti. Valtakunnallinen ruoka-apukysely 2024 on toinen laatuaan; ensimmäinen valtakunnallinen kysely toteutettiin vuonna 2022, mutta sitä ei virallisesti julkaistu. Tämän vuoden Suomen Punaisen Ristin valtakunnallisen ruoka-apukyselyn¹ tavoitteena oli selvittää ruoka-avun saajien elämäntilanteita, hyvinvointia ja ruoka-avun yhteydessä järjestettävien osallistavien tapahtumien vaikuttavuutta. Näin saatiin arvokasta tietoa ruoka-avun saajien omista kokemuksista ruoka-avussa sekä tärkeää palautetta toiminnasta. Taustatietoina kerättiin sukupuoli, ikä, koulutus ja kotitalouden rakenne, jotta aineistosta voitaisiin erottaa erilaisia ryhmiä, kuten lapsiperheet, opiskelijat ja vanhukset. Myös yhteisöllisyyden kokemusta ja sitä edesauttavia tekijöitä kartoitettiin. Kysely toteutettiin koko maassa, ja vastauksia kertyi kaikista Suomen Punaisen Ristin piireistä Ahvenanmaata ja Österbottenia lukuun ottamatta. Lopullinen vastaajamäärä oli tasan 700 henkilöä. Kyselyn tuottamia tuloksia voidaan hyödyntää ruoka-aputoiminnan kehittämisessä sekä päätöksenteon tukena.

Kyselyä kerättiin 30.5.2024–23.9.2024 välisenä aikana niin fyysisillä lomakkeilla kuin verkkolomakkeella. Lopuksi fyysisten lomakkeiden vastaukset kirjattiin myös verkkolomakkeelle, jotta vastausaineisto olisi suoraan helposti käsiteltävissä muodossa. Kyselyä jaettiin suomeksi, ruotsiksi, englanniksi ja ukrainaksi. Verkossa oli mahdollista kirjoittaa vastaus myös muilla kielillä, kuten arabiaksi.

Vastauksia kertyi kiitettävästi ympäri maata. Koska ei voida olettaa, että ruoka-avun saajat tietävät, minkä piirin alueelle he kuuluvat, on asiointialuetta kysytty maakunnittain. Vastausten maantieteellistä jakautumista tarkastellessa täytyykin muistaa, että joissain maakunnissa on enemmän ruoka-aputoimintaa ja joissain vähemmän tai ei ollenkaan. Koska vastauksia ovat olleet keräämässä pääasiassa vapaaehtoiset, on hyvä muistaa, että eri paikkakunnilla on ollut erilaiset resurssit kyselyn keräämiseen. On myös mahdollista, että eri alueiden ruoka-avunsaajat eroavat toisistaan vastausalttiuden suhteen. Vastaajamäärät on kirjattu maakunnittain suuruusjärjestyksessä isoimmasta alaspäin Kuvaajaan 1:

Kuvaaja 1: Vastaajien asiointialueet.

¹ Valtakunnallisen ruoka-apukyselyn lomake löytyy kokonaisuudessaan liitteistä (Liite 2).

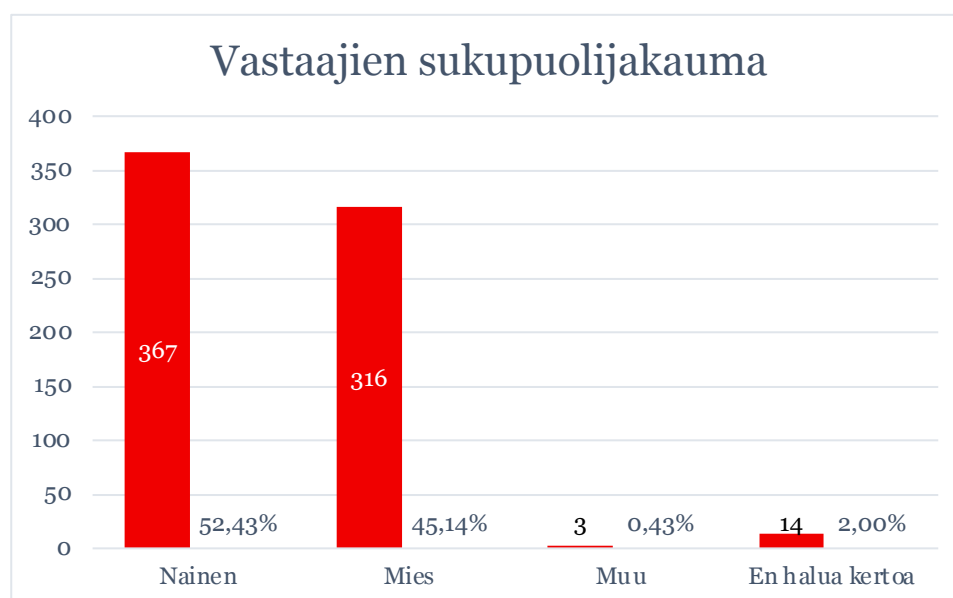
Kuvaajasta 1 näkyy, että Varsinais-Suomi (222), Lappi (122) ja Pohjois-Pohjanmaa (117) ovat keränneet selvästi eniten vastauksia. Ahvenanmaalta, Etelä-Pohjanmaalta, Kanta-Hämeestä, Keski-Pohjanmaalta, Kymenlaaksosta ja Pohjanmaalta ei ole yhtään vastausta. Vastausten kokonaismäärä, 700 vastaajaa, on siltikin vaikuttava saavutus ja myös pieni parannus vuoteen 2022 nähden, sillä tuolloin vastauksia saatiin 639 ihmiseltä.

Vastaajien demografia

Vastaajien antamien taustatietojen avulla on mahdollista jaotella eri ryhmien vastauksia. Esimerkiksi sukupuolta tai ikää koskevissa kysymyksissä oli myös mahdollisuus olla kertomatta vastausta, mikäli vastaaja näin halusi. Vastaukset kertovat, että ruoka-avun saajien joukko on moninainen, vaikka tietyt ryhmät, kuten eläkeläiset ovatkin ylliedustettuina.

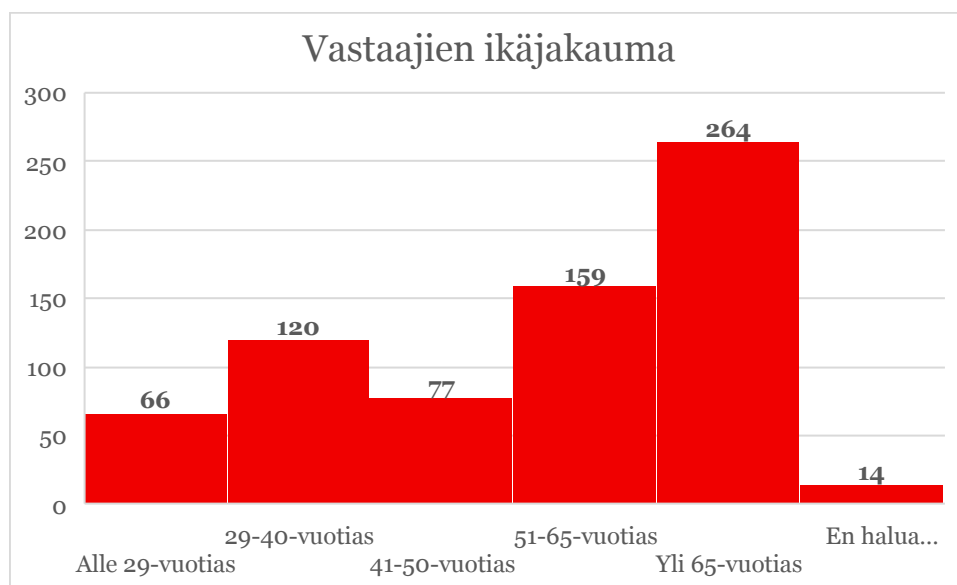
Sukupuoli- ja ikäjakaumat

Kuvaaja 2: Vastaajien sukupuolijakauma.

Kuvaaja 2 havainnollistaa vastaajien sukupuolijakaumaa. Naisia (52 %) on hieman miehiä (45 %) enemmän, mutta molemmat ovat puolivälin tuntumassa. Mukana oli myös muutamia muunsukupuolisia, ja 2 prosenttia vastaajista ei halunnut kertoa sukupuoltaan. Ero naisten ja miesten välillä on tasaisempi kuin vuoden 2022 kyselyssä, jossa naisten osuus oli 61 prosenttia ja miesten 38 prosenttia. Muunsukupuolisia oli yksi ja sukupuolensa jätti kertomatta 4 vastaajaa vuonna 2022. Erot eivät välttämättä kerro miesten tai muunsukupuolisten määrän kasvusta ruoka-avun asiakkaina vaan siitä, että heidät on kyselyllä saavutettu paremmin.

Kuvaaja 3: Vastaajien ikäjakauma.

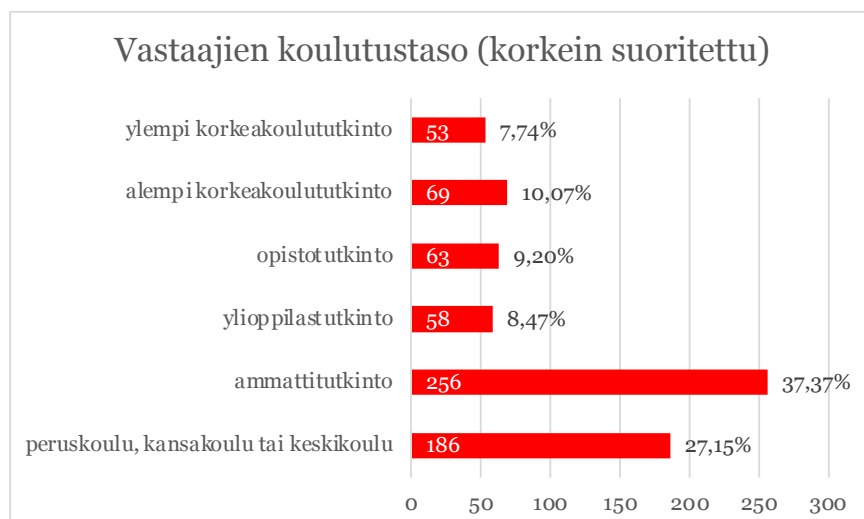

Kuvaajasta 3 näkyy, että työikäisiä vastaajia on yhteensä 422 eli noin 60 prosenttia vastaajista. Työikäisien vastaajien joukossa korostuvat erityisesti 29–40-vuotiaat (120) sekä 51–65-vuotiaat (159). Yli 65-vuotiaat ovat silti suurin yksittäinen ikäryhmä (264) ja muodostavat reilun kolmanneksen koko vastaajamäärästä (37,71 %). 14 vastaajaa ei halunnut kertoa ikäänsä.

Koulutus, työllisyys ja kotitalouden tyyppi

Kyselyssä kerättiin tietoa myös koulutustasosta, työllisyystilanteesta ja kotitalouden rakenteesta. Seuraavaksi käydään kaikki kolme kohtaa läpi sekä yksittäin että suhteessa muihin taustatietoihin. Ensin käydään läpi vastaajien koulutustaso.

Kuvaaja 4: Vastaajien koulutustaso.

Ammattitutkinto (37,37 %) sekä peruskoulu, kansakoulu tai keskikoulu (27,15 %) ovat selvästi yleisimmät vastaajien korkeimmat koulutukset, kuten Kuvaajasta 4 voi huomata. Ruoka-avun saajien joukossa on kuitenkin myös huomattava määrä korkeakoulutettuja, yhteensä 17,81 prosenttia vastaajista. Opisto- ja ylioppilastutkinto ovat yleisempiä kuin ylempi korkeakoulututkinto, mutta vähemmän yleisiä kuin alempi korkeakoulututkinto. 15 vastaajaa 700:sta jätti vastaamatta kysymykseen. Taulukkoon 1 on tiivistetty koulutustaso ikäluokittain. Taulukossa on korostettu lihavoinnilla jokaisen ikäluokan suurin ja pienin koulutusprosentti.

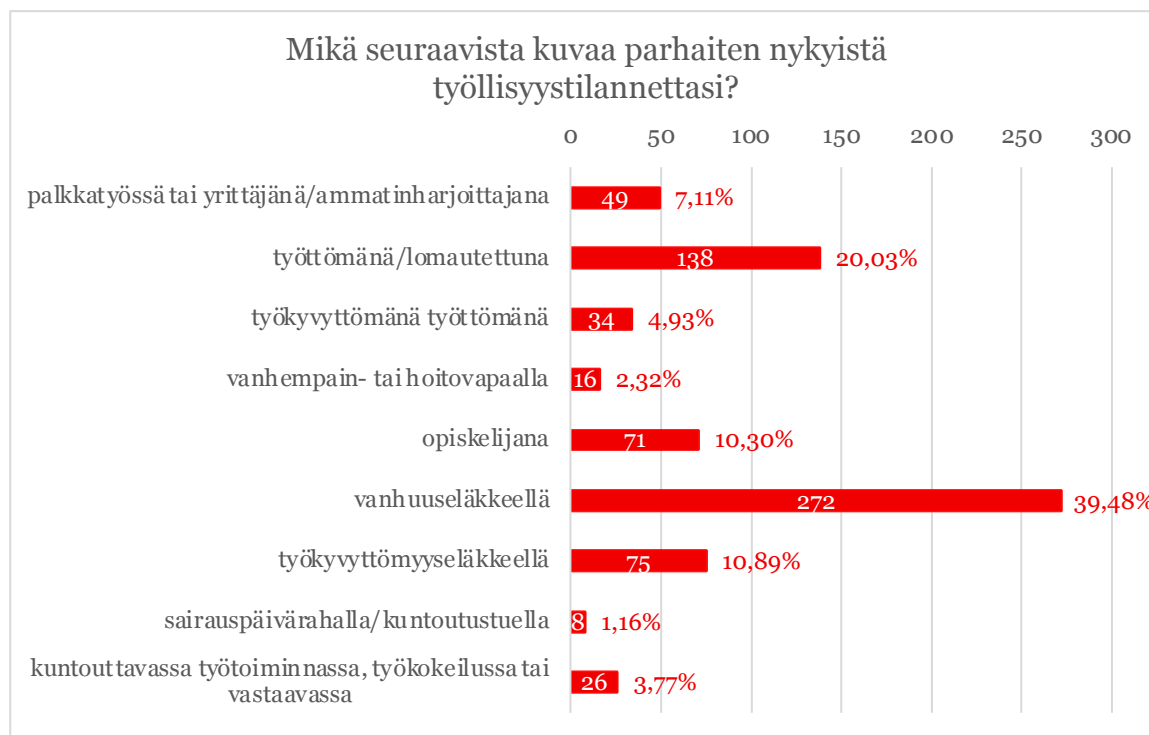
Taulukko 1: Korkein suoritettu koulutus ikäluokittain.

Ikä	peruskoulu, kansakoulu tai keskikoulu	ammattitutkinto	ylioppilastutkinto	opistotutkinto	alempi korkeakoulututkinto	ylempi korkeakoulututkinto	Yht. (hlö)
Alle 29-vuotias	24,6 %	27,7 %	21,5 %	10,8 %	13,9 %	1,5 %	65
29–40-vuotias	12,6 %	37,0 %	11,7 %	8,4 %	18,5 %	11,8 %	119
41–50-vuotias	14,3 %	38,9 %	10,4 %	2,6 %	18,2 %	15,6 %	77
51–65-vuotias	22,4 %	48,1 %	7,7 %	7,7 %	7,1 %	7,1 %	156
Yli 65-vuotias	39,5 %	34,1 %	3,9 %	12,4 %	5,1 %	5,1 %	258
En halua kertoa	70,0 %	10,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	20,0 %	10

Taulukko 1 näyttää, kuinka ammattitutkinto on yleisin tai toiseksi yleisin vaihtoehto kaikissa varsinaisissa ikäryhmissä; 51–65-vuotiaista peräti 48 prosenttia vastasi ammattitutkinnon. Alle 29-vuotiailla on ollut lyhin aika suorittaa opintoja, joten ei ole yllättävää, että ylempien korkeakoulututkintojen osuus (1,5 %) on kaikkein pienin. Yli 65-vuotiaista noin 40 prosentilla korkein suoritettu koulutus on peruskoulu, kansakoulu tai keskikoulu. Tämä ilmentää mahdollisesti väestön koulutusasteen historiallista kehitystä. Ne vastaajat, jotka eivät halunneet kertoa ikäänsä, on erotettu muista omalla harmaalla sarakkeellaan, sillä tulokset eivät ole vertailukelpoisia pienen vastaajamäärän takia.

Vastaajilta kysyttiin myös nykyistä työllisyystilannetta. Ruoka-avussa asioi kyselyn tulosten perusteella selvästi eniten vanhuuseläkeläisiä. Kuvaaja 5 näyttää vastaajien työllisyystilanteen jakauman:

Kuvaaja 5: Vastaajien nykyinen työllisyystilanne.

Kuvaajasta 5 voi huomata, että yleisimmät työllisyysvastaukset ovat vanhuuseläke (39,48 %), työtön/lomautettu (20,03 %), työkyvyttömyyseläke (10,89 %) sekä opiskelija (10,30 %). Kysymykseen jätti vastaamatta 11 henkilöä. Vanhuuseläkeläiset olivat suurin vastaajaryhmä myös vuoden 2022 ruoka-apukyselyssä (32,8 % vastaajista). Palkkatyössä, yrittäjänä tai ammattinharjoittajana uudessa kyselyssä työskentelee 7,11 prosenttia vastaajista. Palkkatyössä tai yrittäjänä/ammattinharjoittajana toimivien vastaajien ikä- ja sukupuolijakauma näkyvät taulukossa 2:

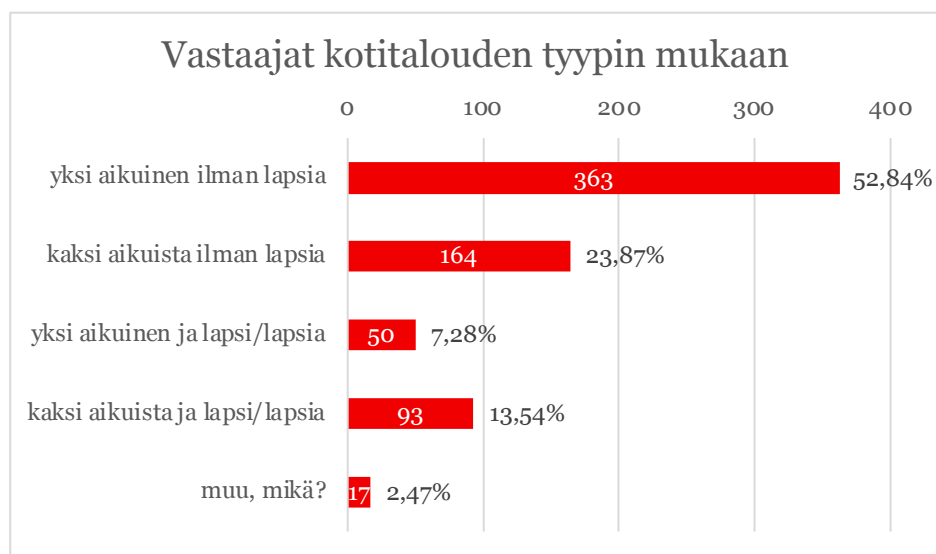
Taulukko 2: Palkkatyössä tai yrittäjänä/ammattinharjoittajana toimivat vastaajat.

Palkkatyössä tai yrittäjänä... (N=49)	Nainen (59,2 %)	Mies (40,8 %)
Alle 29-vuotias	2	2
29–40-vuotias	10	10
41–50-vuotias	4	3
51–65-vuotias	13	3
Yli 65-vuotias	0	2

Taulukko 2 näyttää, että palkkatyössä, yrittäjänä tai ammattinharjoittajana toimivista vastaajista naisia on enemmistö (59,2 %). Muita kuin nais- ja miesvastaajia ei tämän ryhmän kohdalla ollut. Kaikki vastaajat myös ilmoittivat ikänsä. Enemmistö vastaajista sijoittuu 29–40-vuotiaiden joukkoon, mutta naisvastaajien puolella on myös huomattava 51–65-vuotiaiden ryhmä.

Kotitalouden tyyppiä on kysytty erityisesti siksi, että mahdollinen lapsiperheiden ruoka-avussa asiointi saataisiin näkyviin tuloksissa. Kotitalouden tyyppin jakaantuminen aineistossa on havainnollistettu Kuvaajaan 6:

Kuvaaja 6: Vastaajat kotitalouden tyypin mukaan.

Kuvaajan 6 mukaan suurin osa vastaajista (52,84 %) asuu yksin ilman lapsia. Tähän todennäköisesti vaikuttaa se, että vastaajissa on paljon vanhuuseläkeläisiä ja opiskelijoita. Kotitalouksia, joissa on kaksi aikuista ilman lapsia, on noin 24 prosenttia. Niitä kotitalouksia, joissa on kaksi aikuista ja lapsi/lapsia, on noin 14 prosenttia, ja yksinhuoltajatalouksia noin 7 prosenttia. Näin ollen lapsiperheitä on yhteensä noin 21 prosenttia aineistosta. On hyvä kuitenkin muistaa, että myös sellaisilla kotitalouksilla, joissa ei virallisesti ole lapsia, voi olla vaikutusta lapsiin, jos kyseessä on esimerkiksi eroperhe ja lasten huoltajuus on toisella vanhemmalla.

Muita ilmoitettuja kotitaloustyyppejä oli alun perin 33, mutta kun tyhjät vastaukset jätetään huomiotta ja ylempiin kategorioihin kuuluvat vastaukset on siirretty oikeille paikoilleen, varsinaisia muu-vastauksia jää 17. Jäljelle jääviä ovat usean aikuisen kotitaloudet (esim. opiskelijoiden yhteisasunnot), yhden tai useamman aikuisen lapsen kanssa asuvat aikuiset, oman (iäkkään) vanhemman kanssa asuvat aikuiset, ainakin yksi asunnon ja ainakin kolme kotitaloutta, joissa on lapsia, mutta aikuisia ei ole tai aikuisten määrä jää epäselväksi. Lisäksi neljää vaikeaselkoista vastausta ei voinut varmuudella tulkita. Toisiin kategorioihin kuuluvien tai epäselvästi ilmaistujen muu-vastausten määrää voi selittää esimerkiksi se, että vieraskieliset vastaajat ovat halunneet vastata paperilomakkeelle, joka ei kuitenkaan ole heidän kielellään kirjoitettu. Vastaamatta tai tyhjän muu, mikä? -vastauksen jätti yhteensä 13 henkilöä.

Kokemukset ruoka-avusta

Ruoka-avun tapahtumiin osallistuu moninainen joukko avuntarvitsijoita. Tällä kyselyllä on haluttu selvittää suuntaa antavasti, millaisista taustoista tulevia henkilöitä ruoka-avussa asioi. Erityisesti toimeentulo, henkilökohtaiset syyt osallistua toimintaan ja kotitalouden tyyppi (esim. yksin elävät, lapsiperheet) ovat tarkastelun keskiössä.

Ruoka-avussa asiointi

Lahjoitusperustainen ruoka-apu alkoi Suomessa kunnolla 1990-luvulla. Tuolloin perustettiin myös Suomen ensimmäinen ruokapankki, ja EU:n ruoka-apu Suomessa alkoi. Vaikeina aikoina kotitalouden on usein helpointa säästää leikkaamalla ruokakuluista, ja ruoka-aputoiminnan kysyntä osoittaa, että hyvinvointivaltiokaan ei ole voinut estää näiden tilanteiden syntymistä. (Tikka 2019, 341–343.) Ruoka-aputoiminta Suomessa on suunniteltu väliaikaiseksi avuksi, mutta selvitykset osoittavat toistuvasti, että osa avunsaajista asioi ruoka-avussa säännöllisesti useiden vuosien ajan.

Tämän kyselyn vastaajista 25 prosenttia ilmoittaa asioineensa ruoka-avussa 1–2 vuotta ja 22 prosenttia yli 2 vuotta. Yhteensä siis lähes puolet vastaajista näyttää tarvitsevan pitkäaikaista ruoka-apua. Kyselyssä ei ole kysytty tarkemmin, kuinka pitkiä aikoja yli 2 vuotta asioineet vastaajat ovat asioineet. Koko tilasto näkyy Kuvaajassa 7:

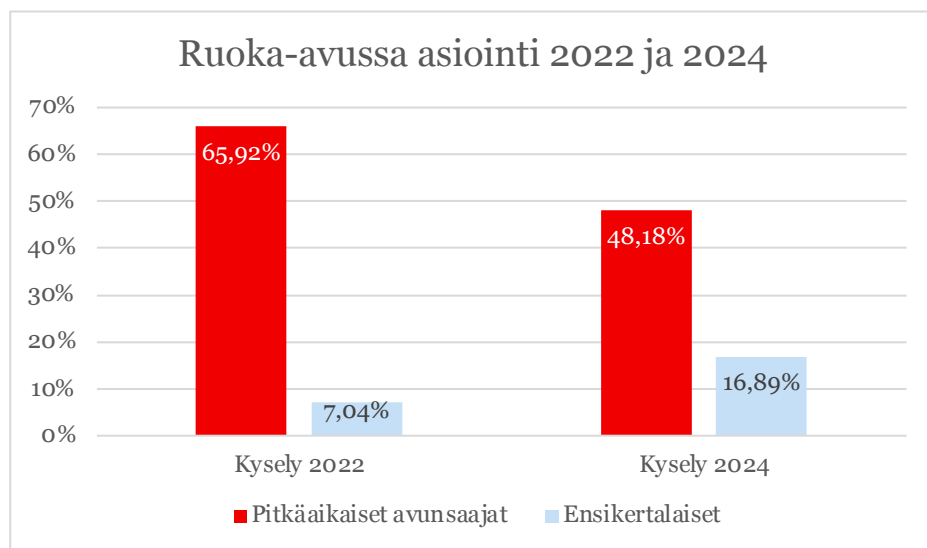
Kuvaaja 7: Ruoka-avussa asiointin aikajakso.

Kuvaaja 7 tiivistää, kuinka pitkään vastaaja on käynyt ruoka-apatapahtumissa. Vaikka suurimmat vastaajaosuudet ovat kuvaajan yläpäässä, on myös lyhyemmän aikaa ruoka-avussa asioivia tavoitettu. Kolmanneksi suurin osuus (18,78 %) kuuluu alle puolen vuoden ajan ruoka-avussa asioineille. Ensimmäistä kertaa osallistuvia on 16,89 prosenttia vastaajista, mikä on muutama vastaaja enemmän kuin alle vuoden (mutta yli puoli vuotta) asioineiden osuus, eli 16,16 prosenttia. Kysymykseen jätti vastaamatta 13 vastaajaa seitsemästä sadasta.

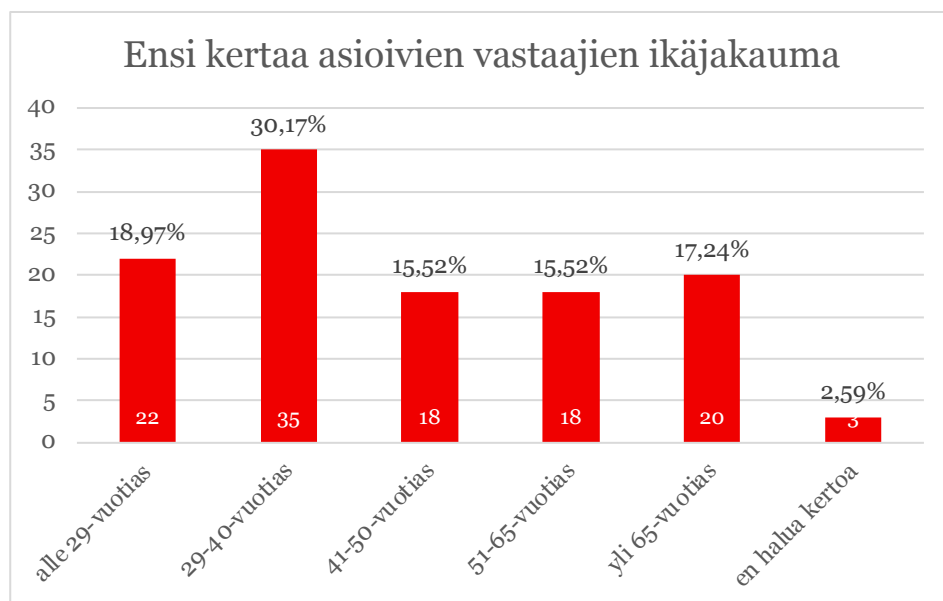
Asiointiajan tulokset eroavat selvästi vuoden 2022 valtakunnallisen ruoka-apukyselyn tuloksista. Vuonna 2022 yhteensä 625 vastaajan joukosta yli kahden vuoden ajan asioineita vastaajia oli peräti 266 (42,6 %), kun taas ensikertaa asioivia oli 44 (7,0 %). Pitkään ruoka-avussa asioineiden (1–2 vuotta ja yli 2 vuotta) määrä on kyselyjen välissä laskenut ja ensikertalaisten määrä noussut:

Kuvaaja 8: Pitkäaikaisten avunsaajien ja ensikertalaisten vertailu 2022 ja 2024.

Ensimmäistä kertaa ruoka-avussa asioivat ovat siitä erityinen ryhmä, että heidän vastaustensa voidaan ajatella kertovan siitä, millaiset ryhmät ovat kasvussa ruoka-avussa. Ensikertalaisia on yhteensä 116, joista 52 prosenttia on naisia ja 46 prosenttia miehiä. Kolme vastaajaa (noin 2 %) ei halua kertoa sukupuoltaan. Ensi kertaa asioivien vastaajien ikäjakauma näkyy Kuvaajassa 9:

Kuvaaja 9: Ensi kertaa asioivien vastaajien ikäjakauma.

Kuvaaja 9 kertoo ensikertalaisten ikäjakaumasta. Ensi kertaa asioivien joukossa on suhteellisesti paljon alle 29-vuotiaita sekä 29–40-vuotiaita. Yli 65-vuotiaita on selvästi vähemmän kuin kyselyssä kokonaisuudessaan, mutta he silti muodostavat tässäkin ison vastaajaryhmän.

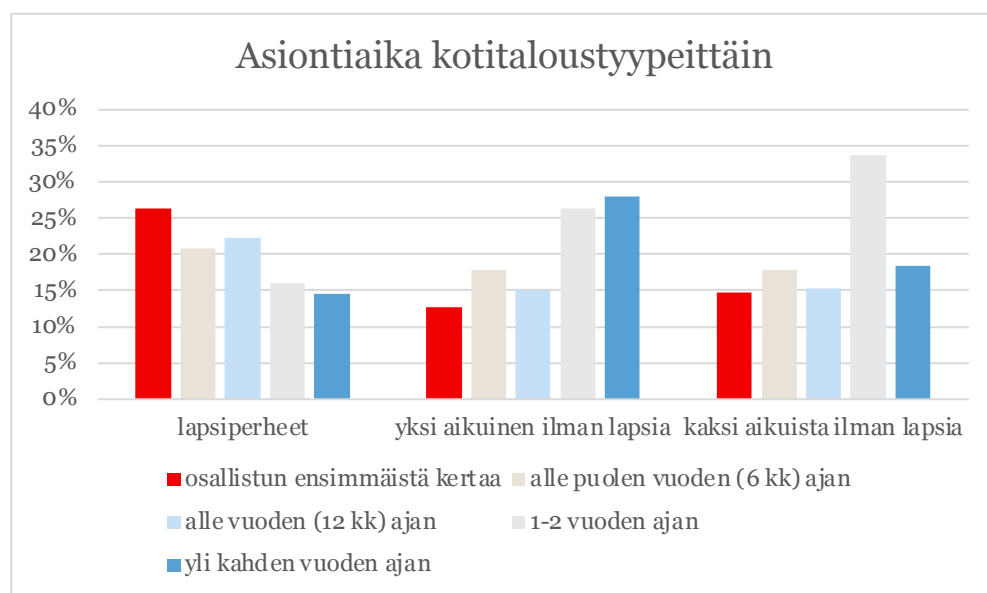
Taulukko 3: Ensi kertaa ruoka-avussa asioivien vastaajien työllisyystilanne.

	Vastaajamäärä (yht. 114)	Prosenttiosuus
palkkatyössä tai yrittäjänä tms.	12	10,5 %
työttömänä tai lomautettuna	33	29,0 %
työkyvyttömänä työttömänä	8	7,0 %
vanhempain- tai hoitovapaalla	2	1,8 %
opiskelijana	27	23,7 %
vanhuuseläkkeellä	20	17,5 %
työkyvyttömyyseläkkeellä	4	3,5 %
sairauspäivärahalla tai kuntoutustuella	1	0,9 %
kuntouttavassa työtoiminnassa tms.	7	6,1 %

Taulukossa 3 on nähtävissä ensikertalaisten jakautuminen työllisyystilanteen perusteella. Kolme suurinta ryhmää ovat työttömänä tai lomautettuna olevat (29 %), opiskelijat (24 %) ja vanhuuseläkeläiset (18 %). Kuvaaja 9 ja Taulukko 3 maalavat yhdessä kuvan alle 40-vuotiaista työttömistä ja opiskelijoista mahdollisesti kasvavana ruoka-avun asiakasryhmänä. Vastaamatta kysymykseen jätti 2 henkilöä yhteensä 116 ensikertalaisesta.

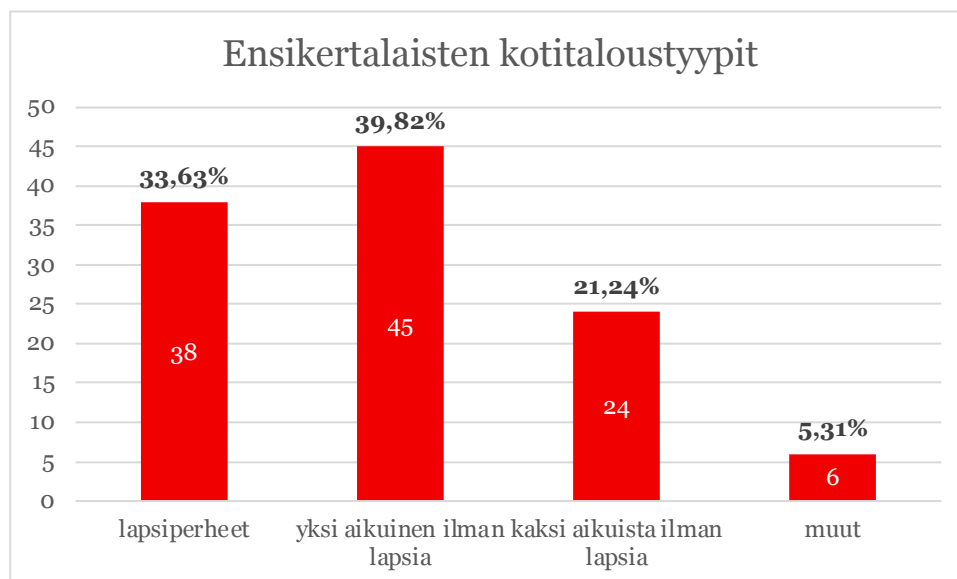
Lapsiperheistä useimmat ovat tulleet vasta hiljattain ruoka-apuun. Koko vastaajajoukkoa tarkasteltaessa (Kuvaaja 7) enemmistö vastaajista oli osallistunut ruoka-avun tapahtumiin vuoden tai pidempään. Lapsiperheistä suurin osa osallistui vastaushetkellä ensimmäistä kertaa, kuten Kuvaajassa 10 näkyy:

Kuvaaja 10: Ruoka-avussa asiointin kesto kotitaloustyyppin mukaan, kun lapsikotitaloudet laskettu yhteen.

Kuvaajassa 10 on yhdistetty ne kotitaloudet, joissa on lapsia. Tämä kattaa siis yhden aikuisen ja kahden aikuisen lapsikotitaloudet sekä kolme muu-kotitaloutta, joissa vastausten perusteella asuu kokoaikaisesti varmuudella lapsi tai lapsia. Vastaajamäärät ovat 144 lapsiperhettä, 357 yhden aikuisen kotitaloutta ilman lapsia ja 163 kahden aikuisen kotitaloutta ilman lapsia. Muu-vastauksia on tässä tarkastelussa vain 10, ja ne on jätetty kuvaajasta pois.

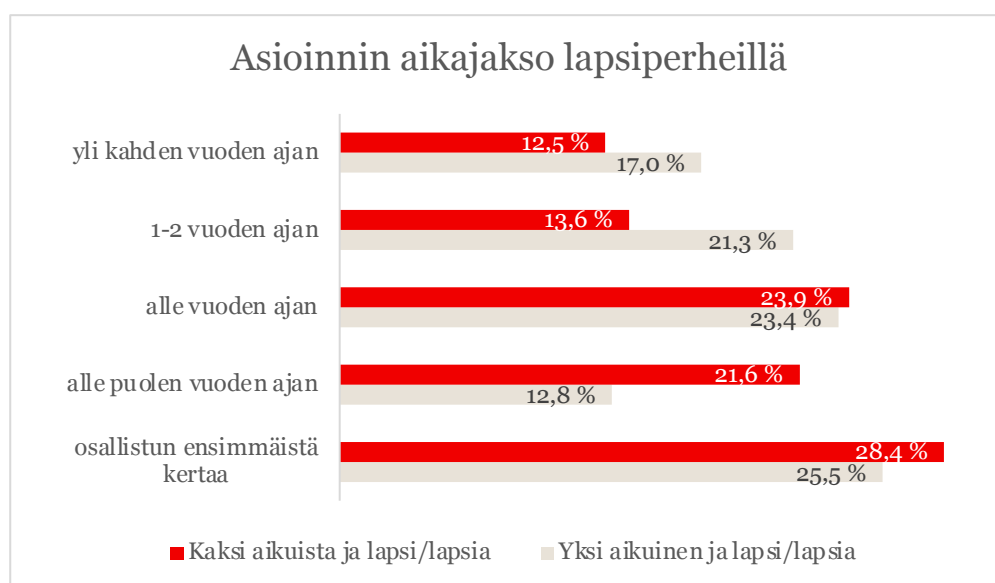
Kuvaaja 11: Ensikertaa ruoka-avussa asioivat kotitalouden tyyppin mukaan.

Ensikertaa ruoka-avussa asioivien kotitaloudet on eritelty Kuvaajassa 11. Lapsiperheet muodostavat peräti kolmanneksen ensikertalaisista. Yhden aikuisen kotitaloudet ovat silti yleisimpiä (n. 40 %) myös ensikertalaisten keskuudessa.

Lapsikotitalouksia on tarkasteltu vielä lisää Kuvaajassa 12. Yksinhuoltajaperheissä on yleisempää, että tapahtumiin on osallistuttu yli vuoden (21,3 %) tai jopa yli kahden vuoden ajan (17,0 %). Alle vuoden asiominen on suunnilleen yhtä yleistä molemmille lapsiperhetyypeille (23,4 ja 23,9 %).

Kuvaaja 12: Ruoka-avussa asiointin aikajakso lapsiperheillä.

Vastauksia yhteensä: Kaksi aikuista ja lapsi/lapsia 88. Yksi aikuinen ja lapsi/lapsia 47.

Ruoka-avussa asiointin syyt

Kyselyssä on myös kysytty syitä ruoka-avussa asioimiselle. Ruoka-apu pyrkii vastaamaan monenlaisiin tarpeisiin ja kysymällä asiointisyitä saadaan arvokasta tietoa siitä, miten toiminta näihin tarpeisiin vastaa. Vastaajat saivat valita yhden tai useamman sopivan vaihtoehdon, joten prosenttiluvut ovat osittain päällekkäisiä. Tulokset löytyvät Kuvaajasta 13:

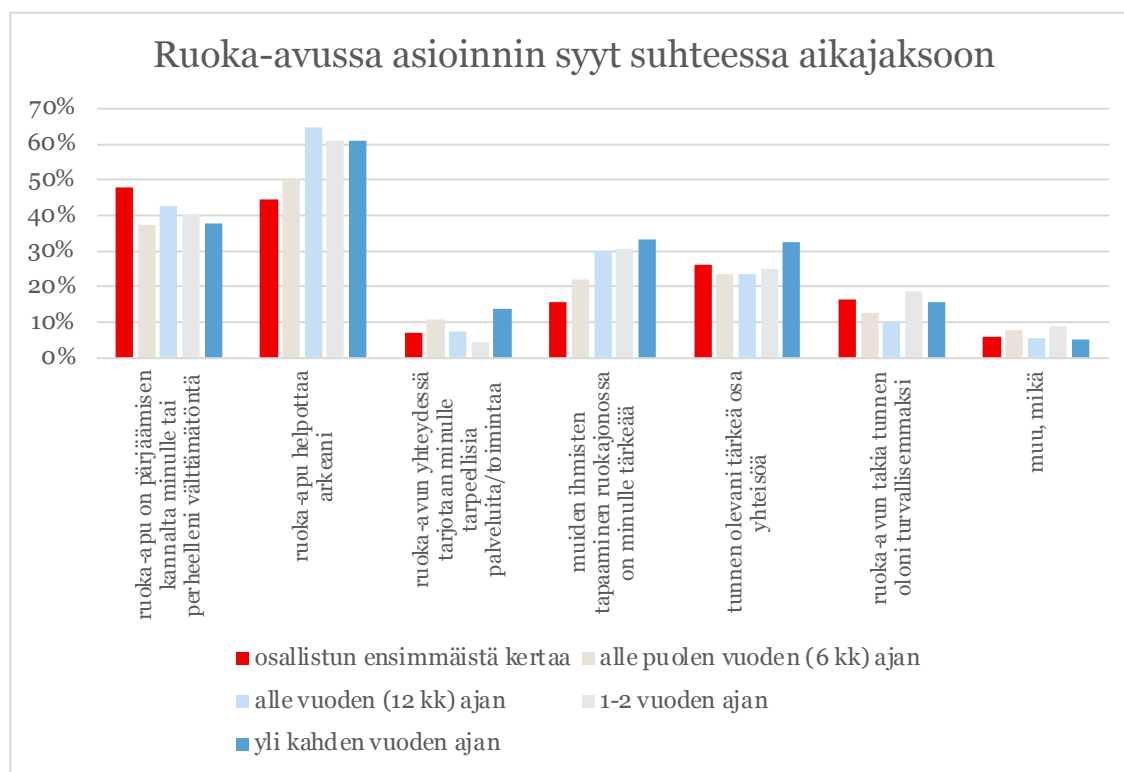
Kuvaaja 13: Vastaajien syyt käydä ruoka-avussa (1 tai useampi vaihtoehto).

Kuvaajasta 13 voi huomata, että yli puolet vastaajista (56,60 %) kokee ruoka-avun helpottavan arkeaan. 40,64 prosenttia vastaajista kokee ruoka-avun välttämättömäksi omalle tai perheensä pärjäämiselle. Myös muiden ihmisten tapaaminen ruokajonossa (26,71 %) ja kokemus itsestä tärkeänä osana yhteisöä (26,42 %) nousevat selvästi esiin. 15,24 prosenttia kokee olonsa turvallisemmaksi ruoka-avun takia. 8,56 prosenttia kokee saavansa tarpeellisia palveluita tai muuta hyödyllistä toimintaa ruoka-avun yhteydessä. 11 osallistujaa jätti kokonaan vastaamatta, joten kysymyksen vastausmäärä on 689.

Syitä ruoka-avussa asioimiseen voidaan tarkastella eri ryhmien näkökulmasta. Tässä oleellisiksi vertailuaiheiksi on valittu se, miten pitkään henkilö on käynyt ruoka-avun tapahtumissa, sekä henkilön kotitalouden tyyppi. Kuvaajasta 14 voi nähdä, että erityisesti ensimmäistä kertaa osallistuvat kokevat ruoka-avun välttämättömäksi pärjäämiselleen (47,83 %). Vaihtoehto "ruoka-apu helpottaa arkeani" on suosituin alle vuoden ajan osallistuneiden keskuudessa (64,55 %), mutta myös 1–2 vuotta ja yli 2 vuotta osallistuneista vastaajista yli puolet on valinnut sen. Melko harvat kokevat ruoka-avun yhteydessä järjestettävät palvelut syyksi käydä ruoka-avussa; korkein osuus on yli kahden vuoden ajan osallistuneilla (13,64 %). Tähän voi vaikuttaa se, että palveluita järjestetään hyvin vaihtelevasti eri alueilla. Avunsaajat eivät välttämättä myöskään tunnista aina palveluiden tarvetta, mutta hyötyvät niistä silti. Muiden ihmisten tapaaminen ja yhteisöllisyys korostuvat niillä, jotka ovat osallistuneet pidempään. Kuitenkin ensikertalaiset kokevat itsensä yllättävän usein ruoka-avussa tärkeäksi osaksi yhteisöä (26,09 %). Vähintään vuoden ajan osallistuneet vastaajat myös kokevat muita useammin turvallisemman olon syyksi käydä ruoka-avussa.

Kuvaaja 14: Ruoka-avussa asioimisen syyt ja kuinka pitkään vastaaja on asioinut.

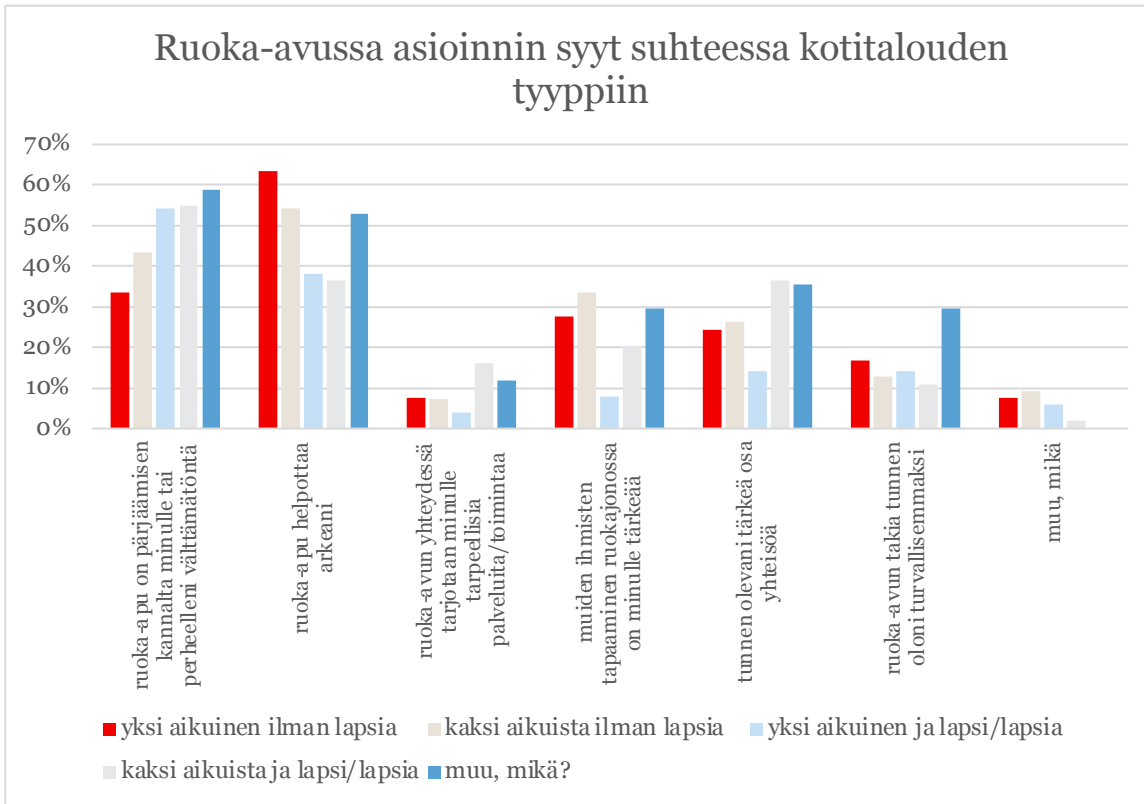

Kuvaajassa 14 on hyvä huomioida vastaajamäärät. Ensimmäistä kertaa osallistuvia vastaajia on 115, alle puolen vuoden ajan osallistuneita 128, alle vuoden ajan osallistuneita 110, 1–2 vuoden ajan osallistuneita 176 ja yli kahden vuoden ajan osallistuneita 154.

Tarkastelemalla kotitalouden tyyppiä on mahdollistaa tunnistaa erityisesti yksinasuvien ja lapsiperheiden syitä asioida ruoka-avussa. Kotitaloustyyppin vastausmäärät ovat: 363 yhden aikuisen kotitaloutta ilman lapsia, 164 kahden aikuisen kotitaloutta ilman lapsia, 50 yhden aikuisen kotitaloutta, joissa on lapsia, ja 93 kahden aikuisen kotitaloutta, joissa on lapsia. Muita vastauksia on 17.

Yksinasuvilla ja ”muu” vastauksen jättäneillä korostuvat helpotus arkeen ja turvallisempi olo. ”Muilla” myös muiden ihmisten tapaaminen ruokajonossa ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat erityisen tärkeitä. Enemmistölle kotitalouksista, joissa on lapsia, ruoka-apu on välttämätöntä pärjäämiselle (yli 50 %), ja erityisesti kahden aikuisen lapsiperheet tuntevat ruoka-avussa olevansa tärkeä osa yhteisöä (36,56 %). Kahden aikuisen lapsiperheet kokevat myös saavansa tarpeellisia palveluita/toimintaa ruoka-apuun yhteydessä enemmän kuin muut (16,13 %). Nämä tulokset näkyvät Kuvaajassa 15:

Kuvaaja 15: Ruoka-avussa asioimisen syyt suhteessa kotitalouden tyyppiin.

Kuvaajan 13 lopussa näkyy, että noin 7 prosenttia vastaajista halusi nimetä jonkin muun syyn ruoka-avussa asioimiseen. Näitä vastauksia on yhteensä 47, mutta 5 niistä on tyhjiä. Tässä on muutamia nostoja 42 muun vastauksen joukosta:

”Ruokahävikin vähentäminen”

”Eettisyys, haen koulujen ylijäämäruokaa, muita ruoka-apupalveluja en käytä”

Ekologinen näkökulma on myös joillekin vastaajille tärkeä. Osa kyselyn vastaajista on nostanut ruokahävikin vähentämisen jopa ainoaksi syyksi asioida ruoka-avussa, mutta nämä vastaajat näyttävät tulevan Varsinais-Suomesta, jossa hävikkitapahtumia on muutenkin markkinoitu enemmän ekologisuuden näkökulmasta. Tällaiset vastaajat eivät siten välttämättä koe asioivansa varsinaisesti ruoka-avussa. Nämä vastaajat ovat kuitenkin hyvin pieni joukko ruoka-avussa asioivien kokonaisuudessa.

”Haen avustettavalle ruokaa, ei pääse itse”

Muutama vastaaja ilmoittaa asioivansa ruoka-avussa toisen henkilön puolesta. Näillä henkilöillä voi olla oma tarve asioida ruoka-avussa ja samalla toisen puolesta, tai he voivat nimenomaan käydä auttaakseen esimerkiksi vähävaraista läheistä tai hoidettavaa omaista.

"Terveellinen ruoka, vaihtelua ruokaan"

"Säästän ruokakustannuksissa"

"Yhden ihmisen ruoanlaitto tuntuu hölmöltä"

Myös ruoan terveellisyys nostetaan esiin. Vähävaraisilla avunsaajilla ei välttämättä ole mahdollisuuksia hankkia kaikkia ravinnollisesti tärkeitä raaka-aineita ruoanlaittoon. Toisaalta vastauksissa kerrotaan myös siitä, ettei yksinasuva koe mielekkääksi valmistaa aina ruokaa vain itseään varten.

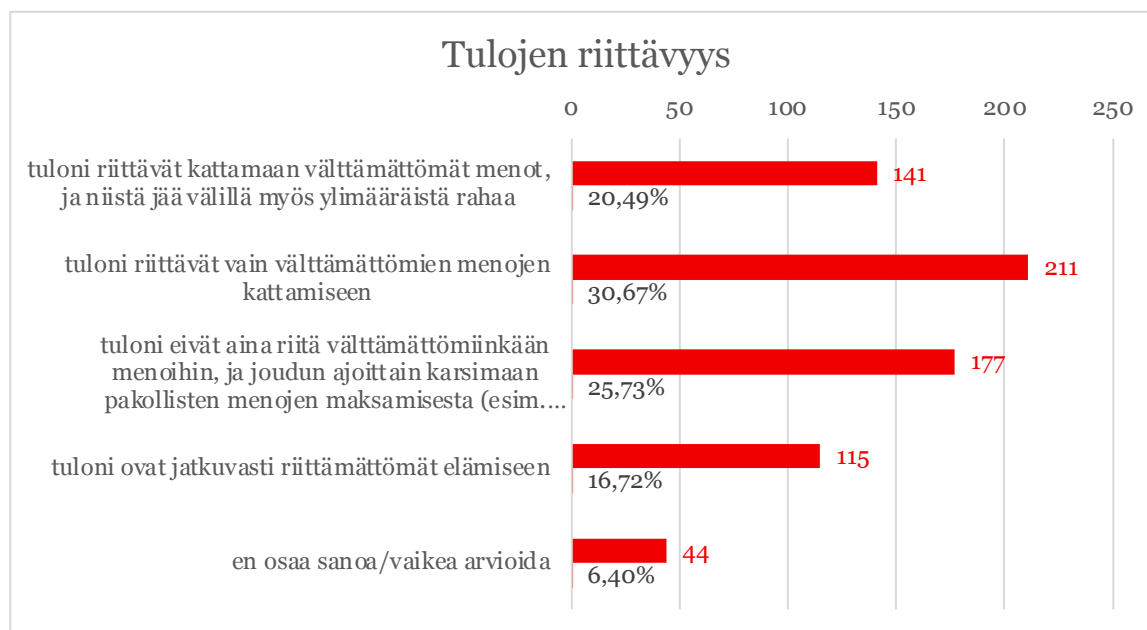
"Vapaaehtoistyössä Punaisella Ristillä"

Osa avunsaajista osallistuu itse ruoka-aputoimintaan vapaaehtoisina, joten he ovat paitsi vastaanottamassa myös jakamassa apua. Avunsaajista avunantajiksi tulleet vapaaehtoiset ovat tärkeä osa ruoka-avun vapaaehtoistoimintaa.

Toimeentulo

Ruoka-avussa asioivilta on kysytty myös heidän tulojensa riittävydestä sekä kuluneen vuoden aikana tehtyjen sosiaaliturvaleikkausten vaikutuksista henkilökohtaiseen talouteen. Vastaajien taloudellinen tilanne on kuvattu Kuvaajassa 16:

Kuvaaja 16: Vastaajien taloudellinen tilanne.

Kuten Kuvaajasta 16 voi nähdä, suurin osa vastaajista kokee, että heidän tulojensa riittävät vain välttämättömiin hankintoihin (30,67 %). Huomattava osa vastaajista joutuu jopa karsimaan pakollisista menoista (esim. lääkkeitä, ruoasta tai laskuista), koska rahat eivät riitä välttämättömyksiinkään (25,73 %). Toisaalta viidesosa vastaajista kokee, että välttämättömien menojen jälkeen jää joskus jotain ylimääräistäkin rahaa (20,49 %). Tässä jää kuitenkin auki se, kuinka usein ja kuinka paljon ylimääräistä rahaa jää. Kuitenkaan ne, joiden tulot ovat jatkuvasti riittämättömät (16,72 %), eivät jää kauas taakse. Yleisesti

voidaan todeta, että selvä enemmistö selviää joko rimaa hipoen välttämättömistä menoistaan tai joutuu ajoittain karsimaan jostain välttämättömästä menosta. 44 vastaajaa ei osannut arvioida tulojensa riittävyttä ja 12 jätti vastaamatta kysymykseen.

Tulojen riittävydessä on selkeitä eroja eri vastaajaryhmien välillä. Seuraavissa taulukoissa on tarkasteltu vastaajien toimeentuloa suhteessa koulutukseen, työllisyystilanteeseen ja kotitalouden tyyppiin.

Taulukko 4: Vastaajien tulojen riittävyys suhteessa koulutukseen.

Koulutus	Tulojen riittävyys					Yht. (N)
	5	4	3	2	1	
peruskoulu tai vastaava	19,7 %	33,3 %	28,4 %	10,9 %	7,7 %	183
ammattitutkinto	18,6 %	30,8 %	26,9 %	17,4 %	6,3 %	253
ylioppilastutkinto	10,7 %	28,6 %	21,4 %	26,8 %	12,5 %	56
opistotutkinto	28,6 %	33,3 %	15,9 %	22,2 %	0,0 %	63
alempi korkeakoulututkinto	20,6 %	23,5 %	32,3 %	16,2 %	7,4 %	68
ylempi korkeakoulututkinto	34,6 %	30,8 %	17,3 %	13,5 %	3,8 %	52

5 = tuloni riittävät kattamaan välttämättömät menot, ja niistä jää välillä myös ylimääräistä rahaa, **4** = tuloni riittävät vain välttämättömien menojen kattamiseen, **3** = tuloni eivät aina riitä välttämättömiinkään menoihin, ja joudun ajoittain karsimaan pakollisten menojen maksamisesta (esim. lääkkeet, ruoka, laskut), **2** = tuloni ovat jatkuvasti riittämättömät elämiseen **1** = en osaa sanoa/vaikea arvioida

Taulukosta 4 voidaan huomata, että ylempään korkeakoulututkintoon omaavilla vastaajilla tulot näyttävät riittävän paremmin kuin muilla, sillä yhteensä 65,4 prosenttia heistä kuuluu tasolle 4 tai 5 tulojen riittävydessä. Alemman korkeakoulututkintoon suorittaneilla on suurin yksittäinen 3 tason prosenttiosuus, eli he joutuvat ajoittain tinkimään välttämättömistä menoista todennäköisemmin kuin muut. Opistotutkintovastaajat ovat erittäin jakautuneita, sillä heistä lähes yhtä moni sijoittuu tasolle 5 kuin korkeakoulutetuista vastaajista, mutta silti heistä jopa 22,2 prosenttia kokee tulojensa olevan jatkuvasti riittämättömät elämiseen. Ne, joiden korkein suoritettu koulutus on ylioppilastutkinto, ovat useimmin vastanneet tulojensa olevan riittämättömät elämiseen (26,8 %) ja harvimminkin vastanneet tuloista jäävän joskus ylimääräistä rahaa (10,7 %). Ammattitutkintoon suorittaneilla tai peruskoulun, kansakoulun tai keskikoulun käyneillä painottuvat erityisesti tasot 3 ja 4.

Taulukko 5: Vastaajien tulojen riittävyys suhteessa nykyiseen työllisyystilanteeseen.

Työllisyystilanne	Tulojen riittävyys					Yht. (N)
	5	4	3	2	1	
Palkkatyössä tai yrittäjänä tms.	31,9 %	34,0 %	23,4 %	6,4 %	4,3 %	47
työttömänä tai lomautettuna	10,2 %	25,5 %	28,5 %	28,5 %	7,3 %	137
työkyvyttömänä työttömänä	3,0 %	21,2 %	33,4 %	33,4 %	9,1 %	33
vanhempain- tai hoitovapaalla	18,7 %	18,7 %	56,3 %	6,3 %	0,0 %	16
opiskelijana	7,0 %	32,4 %	25,4 %	22,5 %	12,7 %	71
vanhuuseläkkeellä	30,5 %	35,3 %	19,3 %	8,9 %	6,0 %	269
työkyvyttömyys-eläkkeellä	16,0 %	30,7 %	30,7 %	21,3 %	1,3 %	75
sairauspäivärahalla tai kuntoutustuella	25,0 %	12,5 %	37,5 %	12,5 %	12,5 %	8
kuntouttavassa työtoiminnassa tai vastaavassa	19,2 %	26,9 %	38,5 %	7,7 %	7,7 %	26

5 = tuloni riittävät kattamaan välttämättömät menot, ja niistä jää välillä myös ylimääräistä rahaa, **4** = tuloni riittävät vain välttämättömien menojen kattamiseen, **3** = tuloni eivät aina riitä välttämättömiinkään menoihin, ja joudun ajoittain karsimaan pakollisten menojen maksamisesta (esim. lääkkeet, ruoka, laskut), **2** = tuloni ovat jatkuvasti riittämättömät elämiseen **1** = en osaa sanoa/vaikea arvioida

Taulukosta 5 näkyy, kuinka tulojen riittävyys eroaa eri työllisyystilanteissa olevien vastaajien välillä. Vanhempain- tai hoitovapaalla (otos 8 hlö) sekä sairauspäivärahalla tai kuntoutustuella olevat (otos 16 hlö) vastaajat on korostettu harmaalla, koska niiden vastaajamäärät ovat alle 20, mikä heikentää vastausten vertailtavuutta. Tulot näyttävät riittävän parhaiten palkkatyössä/yrittäjänä olevilla sekä vanhuuseläkkeellä olevilla, sillä molemmissa ryhmissä yli 60 prosenttia on vastannut arvon 4 tai 5. Vanhuuseläkkeellä olevien kohdalla täytyy kuitenkin huomioida myös se, että he ovat ehkä tottuneet tulemaan toimeen pienemmillä kuluilla, vaikka toisaalta esimerkiksi lääkkeisiin voi kuluu suhteellisesti paljonkin rahaa. Vanhuuseläkkeellä olevat ovat myös suurin yksittäinen vastaajaryhmä kyselyssä, joten isoon joukkoon mahtuu enemmän variaatiota.

Välttämättömien menojen maksamisesta karsiminen (arvo 3) on tulosten perusteella hyvin yleistä. Suurimmat prosenttiosuudet ovat kuntouttavassa työtoiminnassa tai vastaavassa olevilla (38,5 %), työkyvyttömillä työttömillä (33,4 %) ja työkyvyttömyyseläkeläisillä (30,7 %), kun mukaan ei lasketa harmaalla merkittyjä ryhmiä. Palkkatyössä/yrittäjänä olevat, opiskelijat ja vanhuuseläkeläiset ovat arvon 3 kohdalla 20 prosentin tuntumassa. Opiskelijoista peräti neljännes joutuu ajoittain karsimaan välttämättömistä menoista. Ryhmistä useimmin tulot ovat jatkuvasti riittämättömät elämiseen (arvo 2) työkyvyttömillä työttömillä (33,4 %), työttömillä/lomautetuilla (28,5 %), opiskelijoilla (22,5 %) ja työkyvyttömyyseläkeläisillä (21,3 %).

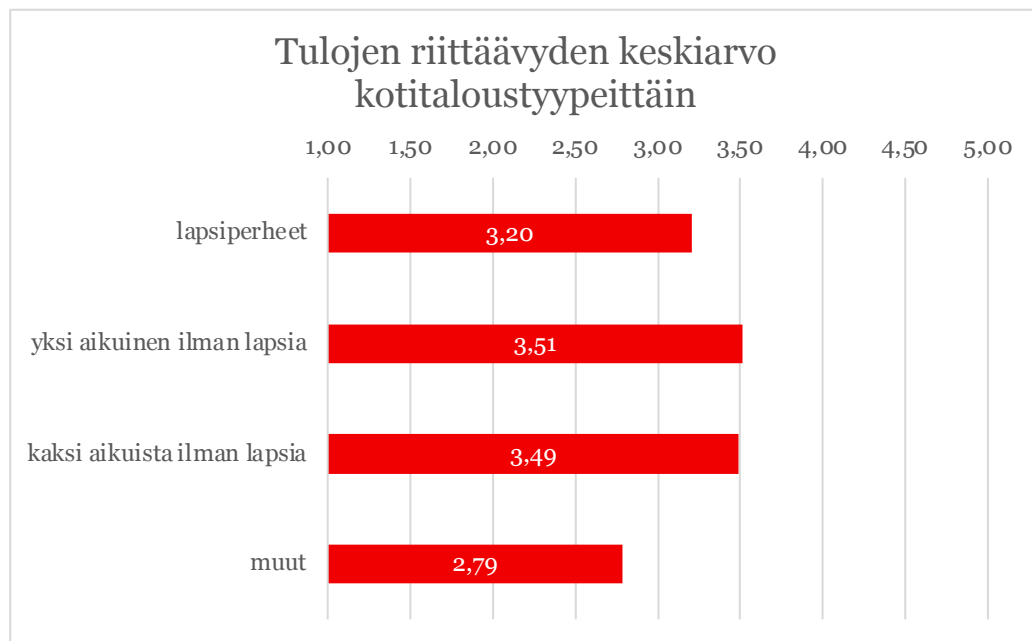
Taulukko 6: Vastaajien tulojen riittävyys suhteessa kotitalouden tyyppiin.

Kotitalouden tyyppi	Tulojen riittävyys					Yht. (N)
	5	4	3	2	1	
yksi aikuinen, ei lapsia	20,5 %	34,1 %	26,6 %	13,9 %	5,0 %	361
kaksi aikuista, ei lapsia	27,0 %	26,4 %	22,1 %	17,8 %	6,7 %	163
yksi aikuinen ja lapsi/lapsia	10,0 %	28,0 %	28,0 %	30,0 %	4,0 %	50
kaksi aikuista ja lapsi/lapsia	15,6 %	28,9 %	28,9 %	17,8 %	8,9 %	90
muu, mikä?	11,8 %	29,4 %	17,6 %	23,5 %	17,6 %	17

5 = tuloni riittävät kattamaan välttämättömät menot, ja niistä jää välillä myös ylimääräistä rahaa, **4** = tuloni riittävät vain välttämättömien menojen kattamiseen, **3** = tuloni eivät aina riitä välttämättömiinkään menoihin, ja joudun ajoittain karsimaan pakollisten menojen maksamisesta (esim. lääkkeet, ruoka, laskut), **2** = tuloni ovat jatkuvasti riittämättömät elämiseen **1** = en osaa sanoa/vaikea arvioida

Taulukkoon 6 on merkitty tulojen riittävyyden jakauma kotitaloustyypeittäin. "Muu, mikä?" vastauksia on vain 17, joten pienen otoksen takia tulokset eivät ole kovin luotettavasti vertailtavissa. Tulot riittävät parhaiten kotitalouksissa, joissa on kaksi aikuista ilman lapsia: 27,0 prosenttia sanoo tuloista jäävän ylimääräistä rahaa välttämättömien menojen jälkeen ja 26,4 prosenttia sanoo tulojen kattavan vain välttämättömät menot. Kotitalouksissa, joissa asuu yksi aikuinen ilman lapsia, tulot riittävät kattamaan vain välttämättömät menot 34,1 prosentilla vastaajista ja ylimääräistä rahaa jää 20,5 prosentille vastaajista. Ylimääräisen rahan jääminen käteen välttämättömien menojen jälkeen on harvinaisinta yksinhuoltajakotitalouksissa (10,0 %). Tulot ovat jatkuvasti riittämättömiä elämiseen 30,0 prosenttia yksinhuoltajista. Kahden aikuisen kotitalouksissa sekä lasten kanssa että ilman lapsia on sama prosenttiosuus vastauksia, joissa tulot ovat jatkuvasti riittämättömiä elämiseen (17,8 %). Ylimääräistä rahaa jää kuitenkin selvästi harvemmin kahden aikuisen lapsiperheelle (15,6 %) kuin kahdelle aikuiselle ilman lapsia (27,0 %). Lapsiperheillä on oletettavasti enemmän välttämättömiä menoja, joten on ymmärrettävää, että rahaa ei yleensä jää ylimääräiseen.

Kuvaaja 17: Tulojen riittävyys kotitaloustyyppin mukaan visualisoituna ja lapsiperheet yhteen laskettuna.

5 = tuloni riittävät kattamaan välttämättömät menot, ja niistä jää välillä myös ylimääräistä rahaa, **4** = tuloni riittävät vain välttämättömien menojen kattamiseen, **3** = tuloni eivät aina riitä välttämättömiinkään menoihin, ja joudun ajoittain karsimaan pakollisten menojen maksamisesta (esim. lääkkeet, ruoka, laskut), **2** = tuloni ovat jatkuvasti riittämättömät elämiseen **1** = en osaa sanoa/vaikea arvioida

Kuvaaja 17 osoittaa, että lapsiperheiden keskiarvo tulojen riittävydessä on pienempi kuin yhden aikuisen tai kahden aikuisen kotitalouksissa ilman lapsia. Kaikki tulokset ovat kuitenkin lähellä arvoa 3, eli vastaaja joutuu joskus karsimaan pakollisten menojen maksamisesta. Vastaajamäärät ovat 143 lapsiperhettä, 361 yhden aikuisen kotitaloutta, 163 kahden aikuisen kotitaloutta ja 14 muunlaista kotitaloutta. Lapsiperheisiin on laskettu mukaan myös kolme muunlaista kotitaloutta, joissa vastausten perusteella asuu kokoaikaisesti lapsi tai lapsia.

Sosiaaliturvaleikkaukset

Vastaajilta kysyttiin myös, ovatko tämän vuoden leikkaukset (esim. asumis- ja työttömyystukiin) lisänneet heidän asioimistaan ruoka-avussa ("kyllä" tai "ei"). Sosiaaliturvaleikkaukset ovat lisänneet ruoka-avussa asiointia lähes 60 prosentilla vastaajista. Tarkalleen vastaukset jakautuivat 58,9 prosenttisesti "kyllä" ja 41,1 prosenttisesti "ei". Kysymykseen jätti vastaamatta 34 henkilöä 700:sta.

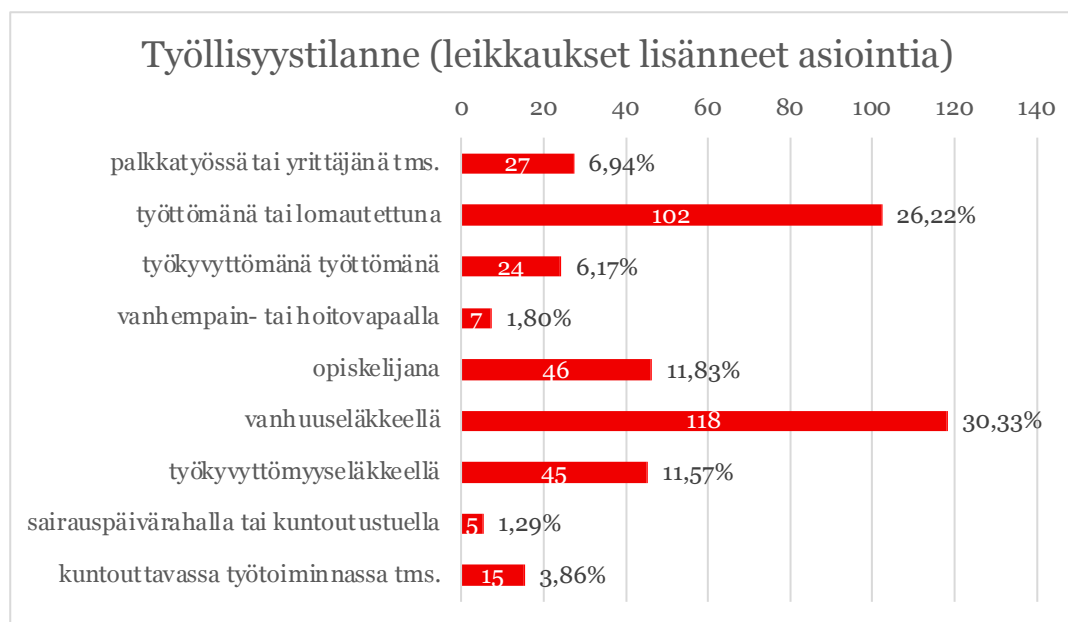
"Kyllä"-vastaajia on yhteensä 392. Heistä 49,7 prosenttia on naisia, 47,5 prosenttia miehiä ja 2,8 prosenttia ei halua kertoa sukupuoltaan. Vastaajien luokittainen ikäjakauma näkyi Kuvaajassa 18:

Kuvaaja 18: Niiden, joiden asiointia leikkaukset ovat lisänneet, osuus ikäryhmissä.

Kuvaaja 18 tuo esiin, kuinka leikkaukset lisäävät ruoka-avussa asiointi erityisesti yli 40-vuotiailla työikäisillä vastaajilla; sekä 41–50-vuotiaista että 51–65-vuotiaista yli 70 prosenttia on vastannut ”kyllä”. 29–40-vuotiaat vastaavat leikkausten lisäyksen asiointiaan useammin (66,7 %) kuin alle 29-vuotiaat (54,0 %). Ainoastaan yli 65-vuotiailla ”kyllä” vastaukset ovat vähemmistössä. Kaikista työllisyystilanteista ei ole riittävästi vastaajia, että samankaltainen tarkastelu olisi järkevää, joten erotellaan ensin ”kyllä”-vastanneiden joukosta isoimmat ryhmät:

Kuvaaja 19: Työllisyystilanne niillä, joiden asiointia leikkaukset ovat lisänneet.

Kuvaajasta 19 näkyy, että niistä, joiden ruoka-avussa asiointia sosiaaliturvaleikkaukset ovat lisänneet, yhteensä yli puolet on vanhuuseläkeläisiä (30,33 %) tai työttömiä/lomautettuja (26,22 %). Melko suuri osa ”kyllä”-vastaajista on myös opiskelijoita (11,83 %) ja työkyvyttömyyseläkeläisiä (11,57 %). Näistä ryhmistä voidaan yksittäistarkastelussa todeta seuraavaa: Vanhuuseläkkeellä olevista vastaajista (255)

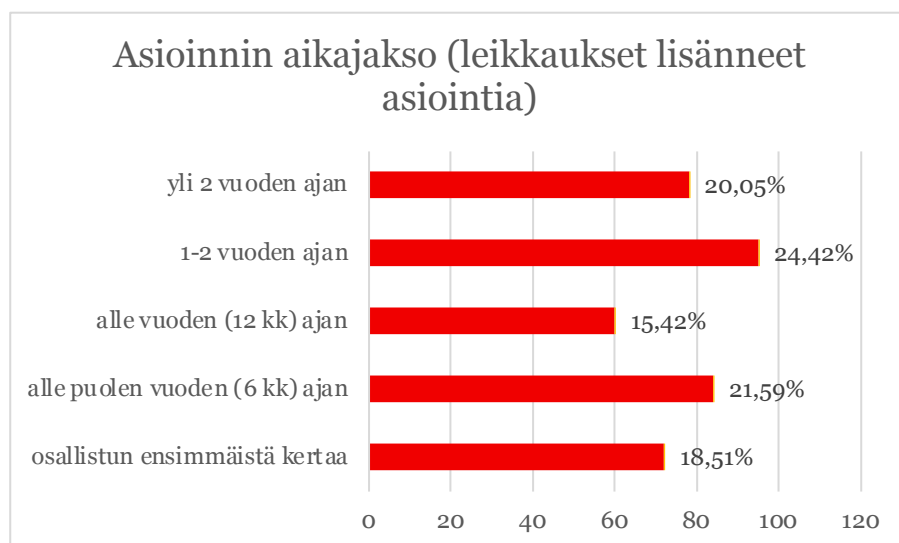
on vastannut "kyllä" 118 (46,3 %). Työttömänä tai lomautettuna olevista vastaajista (136) "kyllä"-vastausten on antanut 102 (75,0 %). Opiskelijoista (68) vastasi "kyllä" 46 vastaajaa (67,6 %). Työkyvyttömyyseläkeläisistä (71) "kyllä" vastasi 45 vastaajaa (63,4 %). Vastaajamääriin ei ole laskettu mukaan niitä, jotka eivät ollenkaan vastanneet sosiaaliturvaleikkauskysymykseen.

Kuvaaja 20: Asiointisyyt niillä, joiden asiointia leikkaukset ovat lisänneet.

Kuten Kuvaajasta 20 näkyy, ne, jotka vastasivat, että leikkaukset ovat lisänneet heidän asiointiaan ruoka-avussa, eroavat asiointisyyden perusteella hieman koko aineiston tuloksista (Kuvaaja 12). Kuvaajassa 13 ruoka-apu koettiin pärjäämiselle välttämättömänä 40,64 prosentissa vastauksista mutta Kuvaajassa 20 vastaava osuus on 46,80 prosenttia. Muiden ihmisten tapaaminen ruokajonossa ja kokemus yhteisön osana olemisesta ovat hieman pienempiä prosenttiosuuksiltaan, sillä Kuvaajassa 13 molemmat olivat 26 prosentin luokkaa ja Kuvaajassa 20 ne ovat 20,72 ja 22,76 prosenttia. Asiointi siksi, että vastaaja kokee olonsa ruoka-avun takia turvallisemmaksi, on hivenen alempi Kuvaajassa 20 (14,07 %) kuin Kuvaajassa 13 (15,24 %).

Kuvaaja 21: Asiainnin kesto niillä, joiden asiointia leikkaukset lisänneet.

Kun tarkastellaan, kuinka pitkään ne, jotka kertovat leikkausten lisänneen heidän asiointiaan ruoka-avussa, ovat käyneet ruoka-aputapahtumissa, huomataan, että yli vuoden kestänyt asiointi on harvinaisempaa ja alle puolen vuoden kestänyt asiointi yleisempää kuin koko aineiston tarkastelussa. Kuvaajassa 7 asiointi on kestänyt 22,42 prosentilla vastaajista yli kaksi vuotta ja 25,76 prosentilla 1–2 vuotta. Kuvaajassa 21 samat vastaukset saavat hieman pienemmät prosenttiosuudet (20,05 % ja 24,42 %). Alle puoli vuotta osallistuneita on puolestaan enemmän Kuvaajassa 21 (21,59 %) kuin Kuvaajassa 7 (18,78 %). Ensimmäistä kertaa osallistuvien osuus on myös vähän isompi Kuvaajassa 21 (18,51 %) kuin Kuvaajassa 7 (16,89 %). Yhteensä vastaajia, jotka vastasivat sosiaaliturvaleikkausten lisänneen heidän ruoka-avussa asiointiaan ja jotka vastasivat asiointiaikakysymykseen, on 389.

Tässä kohtaa on hyvä nostaa esiin lyhyesti myös "ei"-vastausten (274 vastausta) taustoja. Niistä, joiden ruoka-avussa asiointia leikkaukset eivät ole lisänneet, 56,2 prosenttia on naisia, 41,6 prosenttia miehiä ja 1,1 prosenttia ei halua kertoa sukupuoltaan. "Kyllä"-vastaajien joukossa ei ole muunsukupuolisia, mutta "ei"-vastaajien joukossa on kolme (1,1 %). Oleellisesti "ei"-vastaajat erottuvat aineistossa sillä, että heistä 50,7 prosenttia on vanhuuseläkkeellä ja 46,0 prosenttia asoi Varsinais-Suomessa. Nämä ovat selvästi korkeampia lukuja kuin aineistossa kokonaisuudessaan, jossa vanhuuseläkeläisiä on 39,5 prosenttia ja Varsinais-Suomessa asioivia 222 vastaajaa (31,7 %). Viimeiseksi tarkastellaan leikkauksia kotitaloustyypeittäin:

Kuvaaja 22: Kotitaloustyypeittäin vastaukset leikkausten vaikutukseen.

Kuvaajasta 22 voi huomata, että kaikissa kotitaloustyypeissä enemmistön asiointi ruoka-avussa on kasvanut tämän vuoden sosiaaliturvaleikkausten vuoksi. Kahden aikuisen kotitalouksissa ilman lapsia kyllä- ja ei-vastaukset ovat lähes tasan. Yksinhuoltajakotitaloudet (65,96 %) ja muunlaiset kotitaloudet (68,75 %) ovat vastanneet useimmin "kyllä". Muunlaisia on kuitenkin vastattu vain 16, joten luvut eivät ole kovin vertailukelpoisia. Kahden aikuisen kotitaloudet, joissa on lapsia, eivät jää kauas yksinhuoltajakotitalouksista 63,04 prosentin kyllä-osuudellaan. Yksin asuvat aikuiset ovat myös 60 prosentin tuntumassa (59,06 %). Lapsiperheet näyttäisivät hakeutuvan todennäköisimmin leikkausten seurauksena ruoka-apuun. Kun tarkastellaan kaikkia lapsiperheitä yhdessä (myös 3 muunlaista lapsiperhettä), prosentit ovat 64,08 prosenttia "kyllä" ja 35,92 prosenttia "ei". Vastauksista päätellen muunlaisissa kotitalouksissa on esimerkiksi aikuisia, jotka hoitavat iäkkäitä vanhempiaan sekä ainakin pari ulkomaista opiskelijaa. Yhteensä kotitalous- ja leikkauskysymyksiin vastanneita on 657.

Palautetta ruoka-aputoiminnasta

Vastaajat pääsivät antamaan palautetta Punaisen Ristin ruoka-aputoiminnasta. Kehittämisehdotuksia tuli 232, jotka nostivat esiin käytännön haasteita ruoka-avussa mutta myös kiittelivät ja kehuivat toimintaa. Vapaamuotoista palautetta antoi 208 vastaajaa. Tässä alaluvussa esitellään niitä palautteita, jotka koskevat ruoka-avun ydintoimintaa, kun taas osallisuus ja toiminnan vaikuttavuus -luvussa käydään läpi yhteisöllisyyteen ja osallistavaan toimintaan liittyvä palaute.

"En osaa sanoa, vaikka kuinka paljon jaettaisiin, jonot vaan kasvavat. Tarvitsijoita tulee aina lisää, kun joka puolella kiristetään, rahat ei riitä!"
-Yksi kehitysehdotusvastauksista

Monet toivovat, että ruokaa olisi saatavilla enemmän ja useammin. Eräskin vastaaja totesi: *"Mahdollisesti suurempi avustus määrä ruoka-avustuksessa, tai useammin saatuna olisi parempi, jotta voisi suunnitella elämää pitemmälle kuin seuraavaan päivään."* Ruoka-avussa asioivien entisestään kasva-
neesta ruoantarpeesta kertoo myös se, että ainakin Tampereella on havaittu ruoka-avunhakijoiden alkan-
van syödä ruokakasseista jo heti ne saatuaan (YLE 2024). Esiin nostettiin myös seuraavia aiheita:

1 Tarjottava ruoka

Useat vastaajat toivovat, että hakijoilla olisi enemmän valinnanvaraa valita jaettavista tuotteista, koska kaikki eivät esimerkiksi syö lihaa tai juo maitoa. Toisaalta osa toivoisi enemmän maitotuotteita, proteiini-
lähteitä sekä salaattia, ja useammassa vastauksessa toivottaisiin hygieniatarvikkeita tai ESR-maksu-
kortteja niiden ostamiseen.

Myös elintarvikkeiden laadusta on joitain mainintoja; joskus esimerkiksi jaettu leipäpaketti on ollutkin
homeessa. Varsinaisia valituksia on kuitenkin vähän, ja tässä saattavat vaikuttaa myös paikallisosasto-
jen erot toiminnan ja yhteistyöverkoston laajuudessa ja vakiintuneisuudessa. Ruoasta ja sen ravitsemus-
vastausta on myös useita kehuja ja erityisesti lämpimiä aterioiden kiitellään niissä pisteissä, joissa sellaista
jaetaan. Koulujen ja kauppojen hävikkiruokien jakaminen on myös otettu ilolla vastaan todella monessa
vastauksessa, ja hävikkitoiminnan toivotaankin jatkuvan ja laajenevan.

2 Jakelun järjestelyt

Suurin osa vastauksista liittyy järjestelyjen toimivuuteen. Yleisesti ottaen näyttäisi, että enemmistö on
tyytyväinen järjestelyihin, mutta puutteita ja korjausehdotuksia on myös tunnistettu. Jonotukseen toi-
votaan useissa vastauksissa parannuksia, esimerkiksi jonotuslapuilla ja porrastuksilla, kun hakijoita on pal-
jon. Myös jonojen valvontaan toivottaisiin enemmän huomiota, koska jonoissa tönitään ja esimerkiksi
liikuntarajoitteisilla voi olla vaikeuksia jonottaa muiden seassa. Yksi vastaaja esimerkiksi huomauttaa,
että numerolappujen jaossa tällä hetkellä *"naiset jää alle"*.

Joissain vastauksissa myös epäiltiin jakelujen tasavertaisuutta. Eräs vastaaja kirjoittaa: *"Jakajat ovat jos-
kus turhan kitsaita ja ruokaa jää hävikkiin. Kun jaettavaa on paljon voitaisiin jakaa enemmän. Yleensä
ruuat löytävät syöjänsä naapureista tai ystäväistä."* Tällaisissakin vastauksissa muotoilu antaa ymmär-
tää, että ongelmia ei esiinny jatkuvasti vaan silloin tällöin. Punaisen Ristin imagon kannalta on kuitenkin
tärkeää, että luottamus toimintaan säilyy.

Vastauksissa toivottiin myös viestiä eteenpäin, että saman kunnan eri koulut jakaisivat hävikkiruokaa eri
päivinä, jotta jakoja olisi tasaisemmin. Joissain vastauksissa on myös kommentoitu, että vapaaehtois-
ten pitäisi huomioida toisensa paremmin ja pitää tiiviimmin yhteyttä, jotta esimerkiksi ei synny epävar-
muutta, kuinka moni on tulossa milloinkin jakamaan. Myös muutamat vastaajat toivoisivat, että löytyisi
tapa, jolla ruoka-apua saisi myös niille, jotka eivät pääse liikkumaan jakelupaikoille.

3 Tiedottaminen

Tapahtumien tiedottamisesta on kirjoitettu joitain kriittisiä huomioita. Esimerkiksi on kaivattu paremmin tietoa jakoaikojen muutoksista. Muutamat ensikertaa osallistuvat ovat myös kertoneet tulleen ohjatuiksi tapahtumiin sen sijaan, että olisivat löytäneet toiminnan itse. Eräs vastaaja sanoo: *"-- kuulin siitä vasta vuoden asuttuani uudella paikkakunnalla. Voisko muuttajillekin kertoa mistä apua saa."* Tiedottamisen tehokkuuteen tulee pyrkiä, mutta voi hyvin olla, että vastaukset kertovat yksittäistapauksista. Uudet paikkakuntalaiset ja mahdollisesti maahan muuttaneet eivät ehkä törmää mainoksiin tai osaa vielä etsiä paikallista toimintaa riittävän sujuvasti.

Palautetta ja kehittämisehdotuksia on siis tullut monipuolisesti. Koska aineistosta ei voi tunnistaa osastoja, jossa vastaaja on asioinut, ei palautetta voida tarkasti kohdentaa. Yleisesti ruoka-aputoimintaan ollaan selvästi tyytyväisiä, mutta ongelmia on tunnistettu ja ne on hyvä huomioida toimintaa kehitettäessä. Ruoka-avun järjestäjät ovat itsekin tunnistaneet monet haasteet. Palautteenantajat ovat myös ilmaisseet huolensa vapaaehtoisten puolesta:

"Kunhan te jaksatte"

"Toivon että apunne jatkuu edelleen näissä pisteissä"

Osion yhteenveto

Vastaajien kokemukset ruoka-aputoiminnasta kertovat siitä, että kaikki ruoka-apu tulee tarpeeseen. Ruoka-apu on välttämätöntä pärjäämiselle noin 41 prosentilla vastaajista. Todella monella avunsaajalla on pitkäaikainen avuntarve, eli ovat asioineet ruoka-avussa vähintään vuoden ajan (yhteensä 48 %), mutta ensikertalaisten osuus on kyselyjen vertailun mukaan selvästi noussut. Ensikertalaisissa erottuvat työttömät ja lomautetut (29 %), opiskelijat (24 %) ja lapsiperheet (34 %) isompina osuuksina kuin aineistossa muuten. Tarkastelemalla vastaajajoukon arvioita omien tulojensa riittävydestä voidaan huomata, että tulot ovat jatkuvasti riittämättömät elämiseen erityisesti työkyvyttömillä työttömillä (33 %), työttömillä ja lomautetuilla (29 %), opiskelijoilla (23 %) ja työkyvyttömyyseläkeläisillä (21 %). Kaikkein harvimminkin tulot ovat jatkuvasti riittämättömät elämiseen palkkatyössä, yrittäjänä tai ammatinharjoittajana olevilla (6,4 %), mikä ei ole yllättävä tulos, mutta tässäkin ryhmässä noin 23 prosenttia joutuu joskus tinkimään välttämättömistään menoista. Kaikista vastaajista noin 59 prosenttia sanoo tämän vuoden sosiaaliturvavaleikkausten lisänneen heidän asiointiaan ruoka-avussa. Useat vastaajat kirjoittavat toivovansa ruoka-apua järjestettäväksi entistä säännöllisemmin.

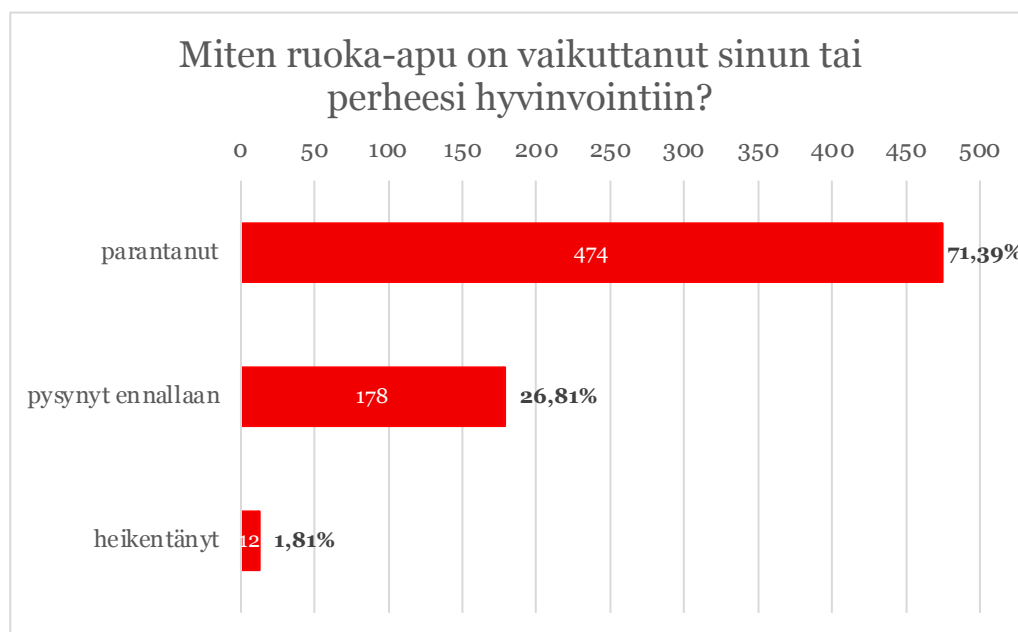
Kokemukset osallisuudesta ja toiminnan vaikuttavuudesta

Ruoka-avun vaikuttavuudella tarkoitetaan ennen kaikkea vaikutusta avuntarvitsijoiden hyvinvointiin. Ruoka itsessään edistää avuntarvitsijoiden kokonaisvaltaista hyvinvointia, mutta tarjoamalla ruoka-avun ohessa sosiaalista toimintaa voidaan tukea erityisesti psykososiaalista hyvinvointia. Täten osallisuus- ja yhteisöllisyysvaikutukset nousevat tärkeiksi kysymyksiksi.

Ruoka-avun vaikutukset hyvinvointiin

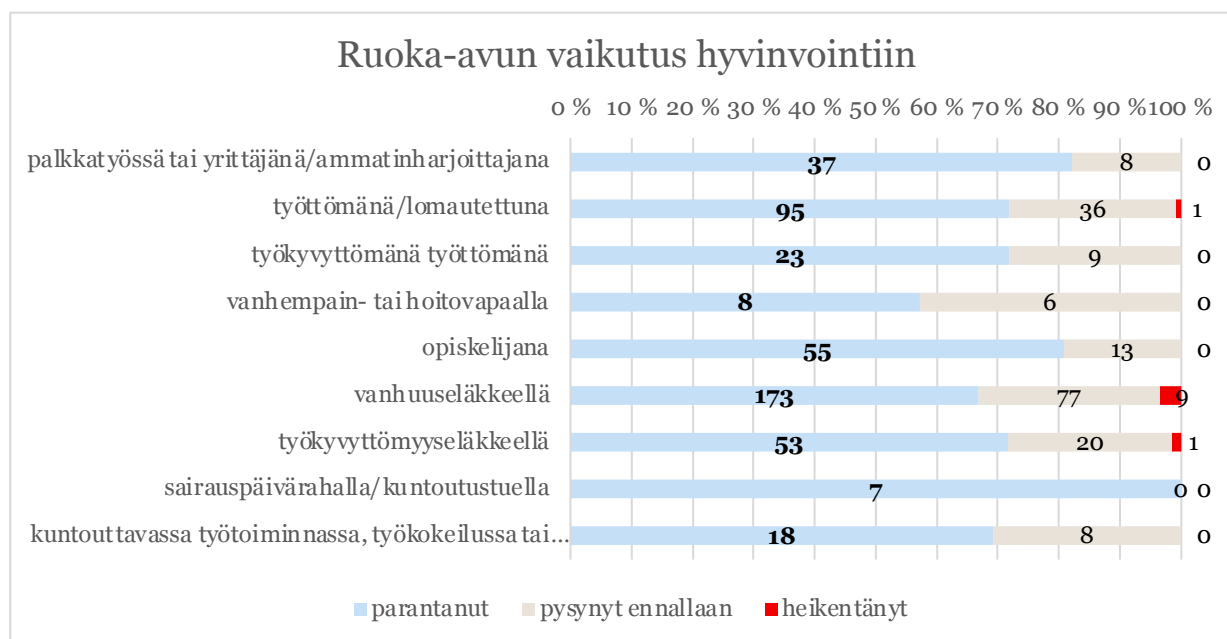
Kyselyllä haluttiin selvittää ruoka-avunsaajien kokemuksia avun hyvinvoinnillisista vaikutuksista. Samalla positiiviset kokemukset voidaan tulkita merkiksi ruoka-avun merkityksellisyydestä vastaajille. Ruoka-avun vaikutuksia hyvinvointiin kysyttiin yksinkertaisesti kolmella vaihtoehdolla: *Parantanut – Pysynyt ennallaan – Heikentänyt*. Vastaukset on havainnollistettu Kuvaajaan 23:

Kuvaaja 23: Ruoka-avun vaikutus vastaajien hyvinvointiin.

Kuten Kuvaajasta 23 näkyy, 474 vastaajaa, eli 71,39 prosenttia kaikista vastaajista, koki ruoka-avun parantaneen heidän tai heidän perheidensä hyvinvointia. 178 vastaajaa (26,81 %) koki hyvinvointinsa pysyneen ennallaan ja 12 (1,81 %) vastasi hyvinvointinsa heikentyneen. Tulos on erittäin positiivinen ja kertoo siitä, että avunsaajien tarpeisiin on pystytty vastaamaan.

Kuvaaja 24: Ruoka-avun vaikutus hyvinvointiin työllisyystilanteen mukaan.

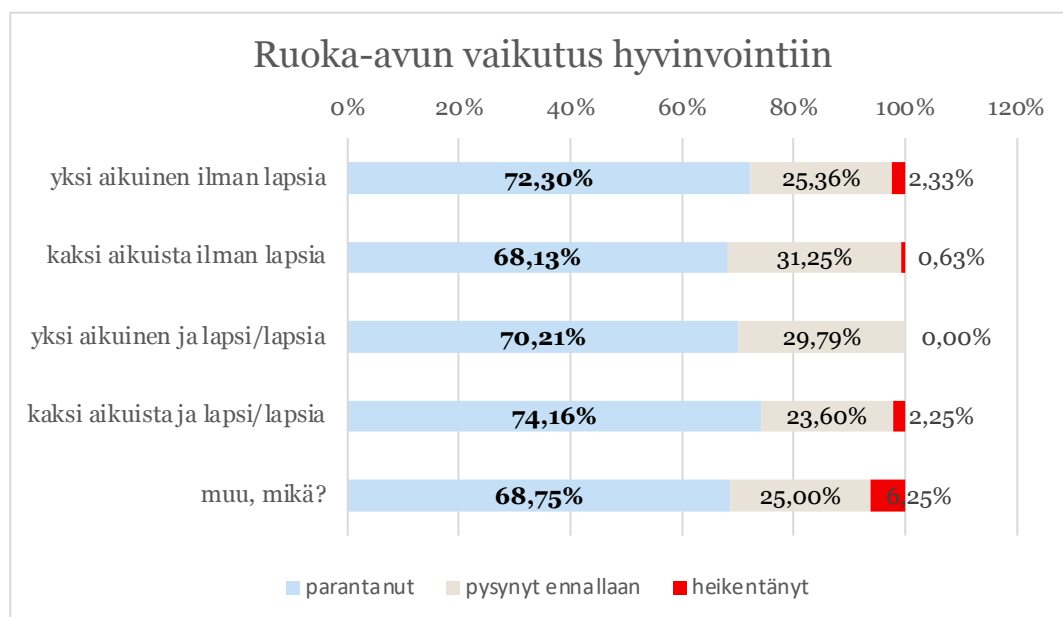
Jos todella pienten vastausmäärien sarakkeet (vanhempain- tai hoitovapaalla; sairauspäivärahalla/kuntoutustuella) jätetään huomiotta, ruoka-apu on parantanut eniten palkkatyössä tai yrittäjänä/ammattinharjoittajana olevien, opiskelijoiden ja työttömänä/lomautettuna tai työkyvyttömänä työttömänä olevien hyvinvointia, kuten Kuvaajasta 24 näkyy. Vanhuuseläkeläiset, työkyvyttömyyseläkeläiset ja työttömät/lomautetut ovat ainoat ryhmät, joissa joku on vastannut ruoka-avun heikentäneen heidän hyvinvointiaan. Kaikissa ryhmissä vastaus "parantanut" voittaa silti selvästi muut vaihtoehdot.

Taulukko 7: Ruoka-avun vaikutus hyvinvointiin suhteessa leikkauksiin.

	Kyllä	%	Ei	%
parantanut	272	71,96 %	190	71,16 %
pysynyt ennallaan	97	25,66 %	76	28,46 %
heikentänyt	9	2,38 %	1	0,37 %
Yhteensä	378	100 %	267	100 %

Taulukossa 7 on eroteltu ne, jotka vastasivat myöntävästi, ja ne, jotka vastasivat kieltävästi, kysymykseen, ovatko tämän vuoden leikkaukset lisänneet asioimistasi ruoka-avussa. Molemmissa ryhmissä ruoka-avulla on ollut hyvinvointia parantava vaikutus noin 71 prosentille vastaajista. "Kyllä"-vastausten joukossa esiintyy enemmän "heikentänyt"-vastausta (2,38 %), mutta "ei"-vastausten joukossa enemmän "pysynyt ennallaan"-vastausta (28,46 %).

Kuvaaja 25: Ruoka-avun vaikutus hyvinvointiin suhteessa kotitalouden tyyppiin.

Kuvaajasta 25 voi nähdä, että hyvinvointikokemuksissa ei ole suurta eroa eri kotitaloustyyppien välillä. Kahden aikuisen lapsiperheet ovat useimmin (74,16 %) vastanneet hyvinvointinsa parantuneen ruoka-avussa asiointin seurauksena. Vastaavasti kahden aikuisen kotitaloudet ilman lapsia ovat kokeneet vähiten parannusta (68,13 %). Tuloksia tarkastellessa täytyy huomioida jälleen kerran vastaajamäärät.

Vastaajille on annettu mahdollisuus avata tarkemmin, miten ruoka-aputoiminta on vaikuttanut heidän tai heidän perheensä elämään. Näistä avovastauksista nousee esiin paljon jo aiemmin käsiteltyjä teemoja, kuten arjen helpottuminen ja ruoan, eritoten lämpimän ruoan, tarve. Tässä on muutamia tämän hyvinvointikysymyksen kohdalla korostuneita vastauksia:

"Tuo hyvää lisää ravitsemukseen. Suunnittelen usein muut ostokset sen perusteella mitä tulee ruokajakelusta."

"Allergikon tuotteet ovat jo valmiiksi kalliimpia joten voin ostaa omia jauhojani."

"Viikon/päivä ruokalistan suunnittelu helpottaa. Kala, vihannekset ja hedelmät = kalliita, harvoin raaskii ostaa."

Ruoan kalleus nostetaan useissa vastauksissa esiin. Ruoka-apu helpottaa ravitsevan ruoan hankkimista, mikä puolestaan lisää kokonaisvaltaista hyvinvointia ja terveyttä. Tämä vahvistaa aiempia huomioita asiointisyyistä ja ruoka-aputoiminnan palautteesta.

"Erittäin hyvin, jo on tullut uusia ystäviä."

"Yksin asuvana on myös sosiaalinen tapahtuma kun tapaa ja on tutustunut erilaisiin ihmisiin."

"Tapaamisilla ukrainalaisten ja suomalaisten kanssa on mielialaa nostattava vaikutus."

Ruoka-avussa solmitut sosiaaliset suhteet lisäävät vastaajien mukaan hyvinvointia. Yhteisöllisyys voi syntyä niin tutustumisesta muihin avuntarvitsijoihin kuin vapaaehtoisten kohtaamisesta.

"Välittämisen tunne lisääntynyt."

"Tämä ruoka-apu tekee elämästäni helpompaa ja turvallisempaa" (käännetty englannista suomeksi)

"Ystävällisten vapaaehtoisten jakama ruoka ravitsee sekä kroppaa että sielua --."

Ruoka-avussa on onnistuttu tuottamaan useille vastaajille tunne siitä, että heistä välitetään. Myös turvallisuuden tunnetta on pystytty lisäämään. Ystävällisiä vapaaehtoisia kiitellään useissa vastauksissa.

"Rahaa jää vähän lasten harrastuksiin, koska kaikki raha ei mene ruokaan."

"Ei ole tarvinnut lainata niin paljon rahaa kavereilta."

"Henkisesti ja fyysisesti oman ja toivottavasti muiden elämää, eli huumorilla saa paljon aikaan."

Sosiaalisista vaikutuksista on tuotu esiin myös lasten harrastusmahdollisuudet sekä toisaalta ruoka-avussa tapahtuva positiivinen vuorovaikutus myös huumorin avulla. Rahan lainaamista on myös voinut vähentää ruoka-avun ansiosta, mikä saattaa parantaa hyvinvointia vähentämällä avunsaajalle mahdollisesti aiheutuvaa häpeää.

"On saanut ruokaa kun pankkitili ja jääkaappi on tyhjä. Joutuisi varmaan varastamaan kaupasta ruokaa että saa syödäkseen."

"Ruokalasku paljon pienempi, pystyy määrättyt lääkkeet ostamaan."

Vastauksissa nousee esiin myös se, että ruoka-apu auttaa ehkäisemään tiukassa taloustilanteessa olevien epätoivoisempia ratkaisuja, kuten ruoan varastamista tai määrättyjen lääkkeiden sivuuttamista.

"-- esittelevät minulle myös uusia tuotteita, joita epäröin ostaa kokeillakseni niitä" (käännetty ukrainasta suomeksi)

Ruoka-avussa maahan muuttaneet avunsaajat pääsevät samalla tutustumaan suomalaisiin ruokatutuoteisiin.

Itsensä tunteminen tärkeäksi osaksi yhteisöä

Kun vastaajilta kysyttiin ruoka-avussa asioinnin syitä (Kuvaaja 12), 26,42 prosenttia vastaajista kertoi asioivansa, koska tuntee itsensä tärkeäksi osaksi yhteisöä. Kyselyssä esitettiin myös tarkentava kysymys, *mikä saa sinut tuntemaan olevasi tärkeä osa yhteisöä Punaisen Ristin ruoka-avussa*. Näitä vastauksia kertyi yhteensä 154.

"Mukavat ihmiset ympärillä. Mukava yhteisö ja tutuksi tullut porukka. Tervetullut fiilis aina, kun tulee Punaisen Ristin ruoka-apuun"

"Tunnen olevani samanlainen/samanlaisessa tilanteessa, kun muutkin tilaisuudessa käyvät."

"Minulla on mahdollisuus tukea omaa yhteisöäni vapaaehtoisena" (käännetty englannista suomeksi)

Yhteisöllisyys syntyy pitkälti muiden avuntarvitsijoiden kohtaamisesta, mutta myös vapaaehtoisten kyvystä luoda tervetullut tunnelma. Osa avunsaajista tekee itse vapaaehtoistyötä paikallisen yhteisön hyväksi. Vieraskielisillä ja muilla vähemmistöihin kuuluvilla vapaaehtoisilla voi olla mahdollisuus tukea omia yhteisöjään.

"Minut hyväksytään sellaisena kuin olen."

"Punaisen Ristin työntekijät ovat ystävällisiä, jotkut jopa sydämellisiä, tasapuolisia ja arvostavia."

"Luottamus"

Osa vastaajista puhuu työntekijöistä tai henkilökunnasta, mutta todennäköisesti viittaa osaston vapaaehtoiisiin. Arvostavuus sekä yhdenvertainen kohtelu ja kohtaaminen toistuvat vastauksissa tärkeinä yhteisöllisyyden lähteinä. Monet avunsaajat kokevat, että heidät hyväksytään yhteisössä sellaisina kuin ovat. Luottamus on myös nostettu esiin, mutta jää epäselväksi, onko kyseessä vastaajan luottamus ruoka-aputoimintaan kohtaan vai vastaajaa itseään kohtaan osoitettu luottamus. On myös tärkeää huomata, että Punaisen Ristin periaatteisiin kuuluu puolueettomuus, joten järjestö ei sitoudu mihinkään poliittiseen, aatteelliseen tai uskonnolliseen suuntaukseen.

"Ruoka-apu on suuri apu omaishoitajalle. Jää aikaa paremmin hoitaa kotia. Ruokajonossa on sosiaalista kanssakäymistä."

"-- usein kuulee hyödyllistäkin tietoa"

"Voimme rentouttaa mieleemme. Ja lapseni saavat viettää aikaa kansainvälisten lasten kanssa." (käännetty englannista suomeksi)

Ruoka-apu tarjoaa myös paikan, jossa voi hengähtää muusta elämästä ja jossa maahan muuttaneet pääsevät mahdollisesti kohtaamaan toisiaan. Ruoka-apu voi säästää esimerkiksi omaishoitajan aikaa, ja paikalla voidaan myös jakaa hyödyllistä tietoa.

Palautetta yhteisöllisyydestä ja vaikuttavuudesta

Kehitysehdotusten ja vapaan palautteen seassa on myös yhteisöllisyyteen ja vaikuttavuuteen liittyviä kommentteja. Myös *mikä saa sinut tuntemaan olevasi tärkeä osa yhteisöä* -kysymykseen on tullut vastauksia, jotka on sopivaa huomioida palautteena.

"Toivoisin, että jakelussa asioivia osallistettaisiin avustustyöhön. Se lisää osallisuutta ja toimintakykyä ja tuo merkitystä elämään."

"Ehkä tapahtumia enemmän nuorille."

Aiemmin on jo mainittu avunsaajat, jotka ovat ryhtyneet itse vapaaehtoisiksi toimintaan mukaan. Osallistumismahdollisuuksia toivotaan joissain vastauksissa enemmän. Jotkut ei-suomen- tai ruotsinkieliset vastaajat ovat kysyneet vapaassa palautteessa, miten pääsisivät mukaan vapaaehtoisiksi. Kehitysehdotuksissa pyydetään myös tapahtumia nuorille. Myös aikuisväestössä kaikki vastaajat eivät koe, että heillä olisi paljon puhuttavaa eri sukupolvia edustavien asiakkaiden kanssa.

"Huonokuntoisille, jotka ei ite kykene hakee! Eivät saa kassia tai muuta."

"-- "vähän" haastava liikuntarajoittelijalle kun on rappusia."

Palautteessa muistutetaan niistä ihmisistä, jotka eivät pääsee itse paikalle ruoka-apuun. Tällaiset haavoittuvassa asemassa olevat ihmiset jäävät paitsi ruoka-avun myös paikalla syntyvän yhteisöllisyyden ulkopuolelle. Kaikki toimipisteet eivät myöskään ole esteettömiä niille liikuntarajoitteisille avuntarvitsijoille, jotka pääsevät paikalle. Toisaalta joillain alueilla ruoka-avun työntekijät ovat käyneet jakamassa ruokaa niillekin, jotka eivät pääse itse sitä hakemaan.

"Arvokasta vapaaehtoistyötä, vaikka autettavilla säästö avusta, meneekin monella tupakkaan, kaljaan, huumeisiin yms."

Mukana on myös joitain vastauksia, joissa avunsaajat kritisoivat toisia avunsaajia. Esiin nostetaan esimerkiksi saapumista paikalle alkoholia nauttineena. Osa vastaajista myös suhtautuu epäilevästi mahanmuuttajataustaisiin, jotka asioivat ruoka-avussa. Varsinainen häiriökäyttäytyminen, kuten töniminen, on tietysti tärkeää huomioida.

"Kaikkien hakijoiden yhdenvertainen kohtelu (yhdenvertaisuus Punaisen Ristin arvo): varmistettava ruuan määrän mukaan, että kaikille jonossa oleville riittää vähintään yksi täydellinen ruoka-annos ja jos on niukkuutta SPR-liiviläiset infoavat tilanteesta hakijoita ja vuorovaikutuksessa ratkaisevat, miten niukkuutta jaetaan. Jakajat eivät ota ruokaa ensin. Toiminnan tulisi herättää luottamusta kaikissa tilanteissa."

Yhdenvertaisuuden ja luottamuksen teemoihin liittyen on annettu myös hieman kritiikkiä. Olisi ihanteellista, että ruoka saataisiin annosteltua tasavertaisesti, mutta tämä ei aina ole mahdollista. Useimmat vastaajat kokevat palvelun kuitenkin onnistuneena ja monet ovat löytäneet yhteisön ympärilleen:

"Tämän kauniin perjantain kokoontumisen aikana lähes unohdimme huolestua jakaessamme kupin kahvia ja hengatessamme ystävien kanssa." (käännetty englannista suomeksi)

Osion yhteenveto

Noin 71 prosenttia vastaajista sanoo, että Punaisen Ristin ruoka-aputoiminnalla on ollut hyvinvointia parantava vaikutus. Työllisyystilanteen mukaan kaikissa ryhmissä kokemus positiivisesta hyvinvointivaikutuksesta on enemmistössä. Osuus on yli 70 prosenttia kaikkien muiden paitsi vanhempain- tai hoitovapaalla olevien (vajaa 60 %), vanhuuseläkeläisten (vajaa 70 %) ja kuntouttavassa työtoiminnassa tai vastaavassa olevien (hieman alle 70 %) kohdalla. Eri kotitaloustyyppien välillä osuus vaihtelee 68,13 ja 74,16 prosentin välillä. Isoin osuus (74,16 %) on kahden aikuisen kotitalouksilla, joissa on lapsi tai lapsia. Yhteisöllisyyden kokemusta ruoka-avussa selitetään vastauksissa erityisesti vapaaehtoisten kyvyillä kohdata ja huomioida avunsaajia sekä samassa tilanteessa olevien vertaisten tapaamisella. Monet kertovat tuntevansa olonsa tervetulleeksi ruoka-avun tapahtumissa ja voivat jopa rentoutua siellä. Edelleen kuitenkin riittää työtä sen eteen, että loputkin yhteisöllisyyttä kaipaavista saadaan tuntemaan olonsa hyväksi ja ehkä jopa osallistumaan vapaaehtoistyöhön. Tietysti kunnioitamme myös heitä, jotka eivät hae ruoka-avusta yhteisöllistä toimintaa.

Johtopäätökset

”Ruoka-apu on tuonut elämäni uusia ihmissuhteita.”

Punaisen Ristin perustehtävä on heikoimmassa ja haavoittuvimmassa asemassa olevien ihmisten auttaminen, ja ruoka-aputoiminnan keskiössä onkin inhimillisyys. Haluamme kohdata jokaisen apua haavevan kunnioittaen ja tarjota tukea kokonaisvaltaisesti. Ruoka-avulla on merkittävä rooli osallisuuden, yhteisöllisyyden ja hyvinvoinnin lisäämisessä. Tavoitteenamme on, että ihminen kokee tulevansa arvostetuksi ja voivansa vaikuttaa yhteisössään.

Kyselyn vastaajista työkäisiä on noin 60 prosenttia ja yli 65-vuotiaita noin 38 prosenttia. Erityisen paljon vastaajissa on yksinasuvia (n. 53 %), vanhuuseläkeläisiä (n. 40 %) ja korkeintaan ammattitutkinnon suorittaneita (n. 37 %). Naisia on noin 52 prosenttia ja miehiä noin 45 prosenttia vastaajista.

Punaisen Ristin ruoka-aputoiminta on parantanut avuntarvitsijoiden hyvinvointia. **Yli 70 prosenttia vastaajista kertoo ruoka-avussa asioinnin parantaneen heidän tai heidän perheensä hyvinvointia.** Kokeemus hyvinvoinnin parantumisesta on enemmistössä kaikissa työllisyystilanteissa ja kotitalouden tyypeissä. Hyvinvoinnin parantumisesta ei myöskään ole selkeää eroa niiden välillä, joiden ruoka-avussa asiointi on joko lisääntynyt tai pysynyt ennallaan tämän vuoden sosiaaliturvalaikausten vaikutuksesta. Koko vastaajajoukosta 12 vastaajaa (1,8 %) on vastannut hyvinvointinsa heikentyneen ruoka-avussa asioinnin myötä.

Yhteisöllisyyden rakentaminen on tulosten valossa myös kantanut hedelmää. Ruoka-apuun ei saavuta pelkästään ruoan takia, sillä tärkeiksi asiointisyiksi on koettu myös muiden ihmisten tapaaminen (n. 27 %), itsensä tunteminen tärkeäksi osaksi yhteisöä (n. 26 %), turvallisuudentunne (n. 15 %) ja hyödyllisten palveluiden ja toiminnan tarjoaminen ruoka-avun yhteydessä (n. 9 %). On tärkeää huomioida myös itse ruoansaannin kokonaisvaltainen hyvinvointivaikutus; ravitseva ruoka tukee myös mielen hyvinvointia.

Palautteessa on kiitelty vapaaehtoisten ystävällisyyttä ja ihmisten kohtaamista sellaisina kuin he ovat. Ruoka-avussa asiointi on osalle vastaajista myös mahdollisuus rentoutua hetkeksi arjen murheiden keskellä. Ruoka-apu on myös joillekin maahan muuttaneille paikka, jossa saada tärkeää tietoa, tutustua suomalaiseseen ruokaan ja päästä osaksi yhteisöjä.

Osallisuuden näkökulmasta kyselyn tuloksia voidaan verrata johdannossa esiteltyyn kolmijakoon; osallisuus omassa elämässä, osallisuus yhteisöissä ja vaikuttamisen prosesseissa sekä osallisuus yhteisestä hyvästä. Ruoka-apu voi tukea osallisuutta yksilön omassa elämässä, koska pienikin säästynyt raha antaa avunsaajalle hieman enemmän valinnanvaraa käyttää pieniä tulojaan tavalla, jonka kokee itselleen tärkeäksi. Yhteisöllisyys ja uusien ihmisten tapaaminen ruoka-avussa voivat tukea kokemusta kuulumisesta merkityksellisiin ryhmiin. Huomioimalla avunsaajat yhdenvertaisesti ja kuuntelemalla heidän toiveitaan vapaaehtoiset tukevat avunsaajien kokemusta niin omanlaisen elämän elämisestä kuin vaihtumismahdollisuuksista yhteisössä. Osallisuus yhteisestä hyvästä toteutuu yhteisessä tekemisessä ja varsinkin avunsaajien joukosta vapaaehtoisiksi ryhtyneet pääsevät myös jakamaan hyvää muille.

Iso osa vastaajista (n. 41 %) sanoo ruoka-avun olevan välttämätöntä pärjäämiselleen. Kysyttäessä tulojen riittävydestä yhteensä noin 56 prosentilla vastaajista tulot joko riittävät vain välttämättömiin menoihin tai eivät aina niihinkään. Noin 17 prosentilla vastaajista tulot ovat jatkuvasti riittämättömiä elämiseen. Noin 21 prosentilla jää joskus välttämättömien menojen jälkeen ylimääräistä rahaa. Ylimääräisen rahan määrää ei ole kysytty, mutta säästynyt summa ei välttämättä riitä kattamaan yllättäviä kuluja. Erityisesti vanhuuseläkeläisten tiedetään usein elävän hyvinkin tiukalla budjetilla ja pieniä summia rahaa voi satunnaisesti jäädä yli pienestäkin eläkkeestä. Tämä näkyy todennäköisesti myös siinä, että vanhuuseläkkeellä olevat ilmoittavat heille jäävän välttämättömien menojen jälkeen ylimääräistä rahaa lähes yhtä usein (30,5 %) kuin palkkatyössä, yrittäjänä tai ammatinharjoittajana olevat (31,9 %).

Tulot ovat jatkuvasti riittämättömiä elämiseen noin 33 prosentilla työkyvyttömistä työttömistä, noin 29 prosentilla työttömistä tai lomautetuista, noin 23 prosentilla opiskelijoista ja noin 21 prosentilla työkyvyttömyyseläkeläisistä. Vanhuuseläkeläisillä tulot ovat jatkuvasti riittämättömät noin 9 prosentilla ja palkkatyössä tai vastaavassa olevilla noin 6 prosentilla. Kotitalouksissa, joissa on yksi aikuinen ja lapsi tai

lapsia, eli niin sanotuissa yksinhuoltajakotitalouksissa, tulot ovat jatkuvasti riittämättömät elämiseen 30 prosentilla. Lapsiperheillä jää myös harvemmin rahaa yli välttämättömien menojen jälkeen kuin niissä kotitalouksissa, joissa ei ole lapsia.

Ruoka-avussa asiointi näyttää kasvavan, sillä **ensikertalaisten osuus vastaajista on kasvanut vuosina 2022 ja 2024 tehtyjen kyselyiden välillä yli kaksinkertaiseksi** (7,0 % -> 17,9 %). Ensikertalaisten joukossa on suhteellisen paljon alle 40-vuotiaita vastaajia. Ensikertalaisista noin 29 prosenttia on työttömiä tai lomautettuja ja noin 24 prosenttia opiskelijoita. Ensimmäistä kertaa asioivista noin 34 prosenttia on lapsiperheitä, mutta yksinasuvat aikuiset ovat ensikertalaisissakin enemmistönä (noin 40 %). Ensikertalaisten lisäksi voitaisiin tarkastella kasvua myös alle puolen vuoden ajan ruoka-avussa asioineissa, mutta tässä joukossa voi olla paljon sisäistä variaatiota sen mukaan, kuinka monessa ruoka-apatapautumassa vastaaja on käynyt. Jotkut osastot järjestävät ruoka-aputoimintaa useammin ja toiset harvemmin. Tämän lisäksi vastaajat eivät välttämättä asioi kaikissa mahdollisissa tapahtumissa, ja joillain ruoka-avun tarve voi olla hyvin lyhytaikainen.

Vastaajista lähes 60 prosenttia kertoo tämän vuoden sosiaaliturvaleikkausten lisänneen ruoka-avussa asiointin tarvetta. Näin vastanneilla ruoka-avussa asiointin syynä korostuu hieman muuta aineistoa vahvemmin se, että ruoka-apu koetaan välttämättömäksi pärjäämiselle (n. 47 prosenttia). Koko aineiston tarkastelussa vastaava luku oli noin 41 prosenttia. Ikäryhmistä vain yli 65-vuotiailla sosiaaliturvaleikkaukset eivät ole lisänneet enemmistön tarvetta asioida ruoka-avussa (n. 44 %). Yli 65-vuotiaat ovat kuitenkin niin suuri vastaajaryhmä, että alle puolet heistä riittää muodostamaan silti enemmistön niiden joukossa, joiden asiointia leikkaukset ovat lisänneet. Pitää myös muistaa, että sosiaaliturvan leikkaukset ovat kohdistuneet eläkkeensaajiin lähinnä asumistuen pienentymisen muodossa, eikä tämä asumistuen tarkistuksen yhteydessä toteutettava pienennys ole välttämättä vielä kyselyhetkellä realisoitunut kaikkien kohdalla. 41–50-vuotiaista ja 51–65-vuotiaista yli 70 prosenttia sanoo leikkausten lisänneen heidän asiointiaan ruoka-avussa. Työttömänä tai lomautettuna olevilla luku on 75 prosenttia ja opiskelijoilla noin 68 prosenttia. Lapsiperheistä noin 64 prosenttia vastaa sosiaaliturvaleikkausten lisänneen heidän asiointiaan ruoka-avussa.

Lapsiperheiden kasvu ruoka-avun asiakasryhmänä herättää pohtimaan vähävaraisten perheiden lasten hyvinvointia. Pelastakaa Lapset ry:n Lapsen ääni 2024 -kyselyyn on vastannut 1653 iältään 12–17-vuotiaasta lasta ja nuorta ympäri Suomen. Kaikista vastaajista 5 prosenttia kertoo, ettei kotona ole riittävästi ja säännöllisesti ruokaa, mutta pienituloisten perheiden lapsilla lukema on 19 prosenttia. Kaikista vastaajista 50 prosenttia kokee tulevaisuuden huolestuttavana ja 31 prosenttia pelkää, ettei saa töitä tulevaisuudessa. Pienituloisten kotitalouksien lapsilla vastaavat luvut ovat 71 ja 51 prosenttia. (Pelastakaa Lapset 2024.)

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry julkaisi puolestaan marraskuussa 2024 kyselyn, jossa 68 prosenttia vastanneista sosiaalialan työntekijöistä, 85 prosenttia vastanneista diakoniatyöntekijöistä, 65 prosenttia vastanneista valtakunnallisista sote-järjestöistä ja 45 prosenttia vastanneista paikallisista sote-järjestöistä kertoo havainneensa paljon tai melko paljon toimeentulon heikkenemistä kohdattujen ihmisten keskuudessa. Asumiskulujen nousu ja ruoan kalleus ovat kyselyn mukaan isoja tekijöitä toimeentulon heikkenemisessä. Tahosta riippuen 41–79 prosenttia vastaajista arvioi ruoan kalliin hinnan vaikuttaneen paljon kohdattujen ihmisten toimeentulo-ongelmiin. Myös sosiaaliturvaleikkaukset on huomioitu kyselyssä: Esimerkiksi sosiaalialan työntekijöistä 59 prosenttia katsoo asumistuen pienentymisen tai loppumisen vaikuttaneen paljon kohdattujen ihmisten toimeentulo-ongelmiin. (SOSTE 2024b.) Nämä havainnot tukevat tämän kyselyn havaintoja pienituloisten ihmisten avuntarpeen kasvusta.

Tarve ruoka-avulle on suurempi kuin mihin voidaan vastata. Suuri osa vastaajista toivoisi enemmän ja säännöllisemmin ruokajakelua ja aineellista apua. **Yhteensä noin 48 prosenttia vastaajista on myös asiointin ruoka-avussa vähintään yhden vuoden ajan**, joten todella monella on pitkittynyt tarve ruoka-avulle. Tarjottavan hävikkiruoan määrä on kuitenkin vähentynyt ja aineellisen avun maksukortteja on jaettavana vain rajallisesti. Avuntarvitsijoiden epätoivo näkyy vastauksissa ja tulee voimakkaimmillaan esiin niissä yksittäisissä vastauksissa, joissa kerrotaan, että ilman ruoka-apua joutuisi jopa varastamaan ruokaa tai jättämään määrättyt lääkkeet ostamatta. Varastaminen on hyvin äärimmäinen keino saada

ruokaa ja lääkkeiden ostamatta jättämisellä voi olla merkittäviä terveydellisiä seuraamuksia. Lääkkeet voivat olla pienituloiselle suuri kuluerä. Kela ei myöskään korvaa lääkekuluja, mikäli omavastuun katto ei ylitä, eivätkä kaikki lääkkeet edes sisälly korvausjärjestelmään.

Palautteessa ja kehitysehdotuksissa osa vastaajista kehuu toiminnan osallistavuutta, kun taas osa kokee sen riittämättömäksi. Jaettava ruoka ei toisinaan ole niin monipuolista kuin avuntarvitsijat toivoisivat, ja joissain vastauksissa esimerkiksi toivotaan enemmän kasvituotteita. Muutamissa vastauksissa peräänkuulutetaan tarkkuutta ruokatuotteiden seulomisessa, koska ruokakassissa on voinut olla satunnaisesti pilaantuneita tuotteita. Jonotuksen toimivuus herättää paljon pohdintaa; esimerkiksi toisten mielestä jonotuslaput ovat hyvä käytäntö ja joidenkin mielestä sekään ei toimi riittävän hyvin. Ruoan ja jonotuksen onnistuneisuus on hyvin tilannekohtaista, mutta luonnollisesti järjestön täytyy pyrkiä kohti mahdollisimman toimivaa palvelua.

Vieraskielisten vastauksissa nousee voimakkaasti esiin myös halu osallistua vapaaehtoistoimintaan. Tämä saattaa kertoa siitä, että osa vieraskielisistä ei ole löytänyt tai saanut ymmärrettävää tietoa toimintaan osallistumisen mahdollisuuksista tai että kyseisellä alueella on mahdollisesti ollut vaikeuksia ottaa heitä toimintaan mukaan. Nämä mahdollisuudet olisi hyvä huomioida tiedottamisessa ja ruoka-avun vapaaehtoistoiminnan kehittämisessä ei-suomen- tai -ruotsinkielisten vapaaehtoispotentiaalin hyödyntämiseksi.

Kun ruoka-avun tarve kasvaa, mutta tarjottavan ruoan määrä vähenee, osallisuuden ja yhteisöllisyyden merkitys korostuu entisestään heikoimmassa asemassa olevien hyvinvoinnin tukemisessa. Ensisijainen motivaattori avuntarvitsijoille on kuitenkin edelleen ilmainen tai vähintäänkin edullinen ravinto. Ruoka-apu eri muodoissaan tulee näillä näkymin pysymään tärkeänä osana pienituloisten suomalaisten taloudellisten vaikeuksien lievittämistä, mutta ongelmien juurisyihin ruoka-apu ei tarjoa vastausta. Ruoka-apu voi kuitenkin tukea pysyvämpiä ratkaisuja esimerkiksi mahdollistamalla sosiaalityöntekijöiden tarjoamaa neuvontaa ruoka-avun yhteydessä, sillä sosiaalietuuksien alikäyttö on tunnistettu vähennettävissä olevaksi ongelmakohtaksi (SOSTE 2023).

Tulevia ratkaisuja mietittäessä sekä ruoka-aputoimintaa kehitettäessä on huomioitava myös se, että kyselytkään eivät kerro koko totuutta. Kyselyt, kuten ruoka-aputoiminta yleensäkin, eivät välttämättä saavuta kaikkia avuntarvitsijoita, jotka eivät itse pääse paikalle ruoka-apuun esimerkiksi liikuntarajoitteiden tai häpeän tunteen takia. Kaikki asioivat henkilöt eivät välttämättä halua vastata kyselyihin. Näiden ihmisten tilanteesta on vaikeaa jollei jopa mahdotonta saada tietoa kerätyksi. Sosiaaliturvaleikkausten vaikutukset eivät myöskään mahdollisesti näy vielä kokonaisuudessaan. Aika näyttää, tuleeko avuntarpeen kasvu edelleen jatkumaan.

Tähän kyselyyn saadut vastaukset tarjoavat arvokasta tietoa siitä tilanteesta, jossa ruoka-avuntarvitsijat elävät ja jossa Suomen Punaisen Ristin ruoka-apu toimii. Iloitsemme ruoka-aputoiminnan onnistumisista sekä jatkamme toiminnan kehittämistä määrätietoisesti. Ruoka-avussa ja sen kanssa yhteistyössä toimivat vapaaehtoiset ovat tärkein resurssimme, ja heille kuuluu lämpimin kiitos paitsi ruoka-aputoiminnan järjestämisestä myös tämän kyselydatan keräämisestä. Kiitos kuuluu myös yhteistyökumppaneille, joiden kanssa ruoka-apua ja osallistavaa toimintaa järjestetään. Yhteistyö julkisen sektorin kanssa tulee korostumaan entisestään ruoka-avun valtionavustuksen vakinaistuttua.

Lähteet

Akava Works (2024) Työttömyys- ja lomautuskatsaus 8/2024: Työttömyyden nousussa ei näy taittumisen merkkejä. Verkkojulkaisu 1.10.2024. <https://akavaworks.fi/julkaisut/tyottomyyskatsaukset/tyottomyys-ja-lomautuskatsaus-8-2024-tyottomyiden-nousussa-ei-nay-taittumisen-merkkeja/>

Crisp, Beth & Taket, Ann (2020) Sustaining Social Inclusion. Abingdon; New York: Routledge.

JTS (2024) Julkisen talouden suunnitelma vuosille 2025–2028. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2024:29.

Pelastakaa Lapset (2024) Lapsen ääni 2024: Lasten kokemuksia hyvinvoinnista, arjesta ja pienituloisuudesta. [Lapsen ääni - Pelastakaa Lapset](#)

Ruoka-avun tilannekatsaus (2024) Ruoka-avun tilannekatsaus nro. 5. Ruoka-apu.fi: Tutkimukset ja op-paat.

SOSTE (2018) Osallisuus on tunne siitä, että kuuluu johonkin. Verkkoartikkeli 23.11.2018. [Viitattu 3.10.2024.]

SOSTE (2023) Sosiaalietuuksien alikäyttö on suurempi ongelma kuin niiden väärinkäyttö. Blogiteksti 13.2.2023. [Sosiaalietuuksien alikäyttö on suurempi ongelma kuin niiden väärinkäyttö - Soste](#)

SOSTE (2024a) Ruoka-aputoiminnan vakinaistaminen: ruoka-apu on yhteistyötä, jossa järjestöt ovat isossa roolissa. Verkkotiedote 15.8.2024. [Ruoka-aputoiminnan tuen vakinaistaminen: ruoka-apu on yhteistyötä, jossa järjestöt ovat isossa roolissa - Soste](#)

SOSTE (2024b) Kysely: Sosiaaliturvaleikkaukset näkyvät jo nyt ihmisten avuntarpeen kasvuna. Verkkotiedote 6.11.2024. [Kysely: Sosiaaliturvaleikkaukset näkyvät jo nyt ihmisten avuntarpeen kasvuna - Soste](#)

STM (2022) Toimintasuunnitelma köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseksi Suomessa vuoteen 2030 mennessä. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2022:15.

STM (2024) Vuosien 2024 ja 2025 sosiaaliturvamuutosten yhteisvaikutukset kotitalouksien taloudelliseen asemaan. Sosiaali- ja terveysministeriö.

THL (2023) Osallisuuden osa-alueet ja osallisuuden edistämisen periaatteet. Verkkoartikkeli, viimeksi päivitetty 15.12.2023.

Tikka, Ville (2019) Charitable food aid in Finland: from a social issue to an environmental solution. Agriculture and Human Values (2019) 36, 341–352.

Yle (2024) Nälkä näkyy uudella tavalla ruokajonossa: osa alkaa syödä heti kassin saatuaan. Artikkel: Antti Palomaa. Julkaistu 23.9.2024 ja päivitetty 24.9.2024. <https://yle.fi/a/74-20112984#:~:text=Nä-ikä%20näky%20uudella%20tavalla%20ruokajonossa:%20osa>

Valtioneuvoston asetus STM/2024/98. [Valtioneuvoston asetus ruoka-aputoimintaan myönnettävistä valtionavustuksista - Valtioneuvosto](#)

Liitteet

Liite 1: Luettelo taulukoista ja kuvaajista

Taulukko 1:	Korkein suoritettu koulutus ikäluokittain.
Taulukko 2:	Palkkatyössä tai yrittäjänä/ammattinharjoittajana toimivat vastaajat.
Taulukko 3:	Ensi kertaa ruoka-avussa asioivien vastaajien työllisyystilanne.
Taulukko 4:	Vastaajien tulojen riittävyys suhteessa koulutukseen.
Taulukko 5:	Vastaajien tulojen riittävyys suhteessa nykyiseen työllisyystilanteeseen.
Taulukko 6:	Vastaajien tulojen riittävyys suhteessa kotitalouden tyyppiin.
Taulukko 7:	Ruoka-avun vaikutus hyvinvointiin suhteessa leikkauksiin.
Kuvaaja 1:	Vastaajien asiointialueet.
Kuvaaja 2:	Vastaajien sukupuolijakauma.
Kuvaaja 3:	Vastaajien ikäjakauma.
Kuvaaja 4:	Vastaajien koulutustaso.
Kuvaaja 5:	Vastaajien nykyinen työllisyystilanne.
Kuvaaja 6:	Vastaajat kotitalouden tyyppin mukaan.
Kuvaaja 7:	Ruoka-avussa asioinnin aikajakso.
Kuvaaja 8:	Pitkäaikaisten avunsaajien ja ensikertalaisten vertailu 2022 ja 2024.
Kuvaaja 9:	Ensi kertaa asioivien vastaajien ikäjakauma.
Kuvaaja 10:	Ruoka-avussa asioinnin kesto kotitaloustyyppin mukaan, kun lapsikotitaloudet laskettu yhteen.
Kuvaaja 11:	Ensi kertaa ruoka-avussa asioivat kotitalouden tyyppin mukaan.
Kuvaaja 12:	Ruoka-avussa asioinnin aikajakso lapsiperheillä.
Kuvaaja 13:	Vastaajien syyt käydä ruoka-avussa (1 tai useampi vaihtoehto).
Kuvaaja 14:	Ruoka-avussa asioimisen syyt ja kuinka pitkään vastaaja on asioinut.
Kuvaaja 15:	Ruoka-avussa asioimisen syyt suhteessa kotitalouden tyyppiin.
Kuvaaja 16:	Vastaajien taloudellinen tilanne.
Kuvaaja 17:	Tulojen riittävyys kotitaloustyyppin mukaan visualisoituna ja lapsiperheet yhteen laskettuna.
Kuvaaja 18:	Niiden, joiden asiointia leikkaukset ovat lisänneet, osuus ikäryhmissä.
Kuvaaja 19:	Työllisyystilanne niillä, joiden asiointia leikkaukset ovat lisänneet.
Kuvaaja 20:	Asiointisyys niillä, joiden asiointia leikkaukset ovat lisänneet.
Kuvaaja 21:	Asiointin kesto niillä, joiden asiointia leikkaukset ovat lisänneet.
Kuvaaja 22:	Kotitaloustyypeittäin vastaukset leikkausten vaikutukseen.
Kuvaaja 23:	Ruoka-avun vaikutus vastaajien hyvinvointiin.
Kuvaaja 24:	Ruoka-avun vaikutus hyvinvointiin työllisyystilanteen mukaan.
Kuvaaja 25:	Ruoka-avun vaikutus hyvinvointiin suhteessa kotitalouden tyyppiin.

Liite 2: Kyselylomake

SPR valtakunnallinen Ruoka-avun kysely

Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

Kyselyn tavoite

Tämän Suomen Punaisen Ristin kyselyn tarkoituksena on selvittää ruoka-avun saajien elämäntilanteita, hyvinvointia ja ruoka-avun yhteydessä järjestettävien osallistavien tapahtumien vaikuttavuutta. Tämä kysely toteutetaan koko Suomen alueella, ja sen avulla tullaan tuottamaan ajankohtaista tietoa ruoka-aputoiminnasta sen saajien näkökulmasta. Kyselyn tuloksia tullaan hyödyntämään ruoka-avun kehittämisessä sekä laajemmin sen toimintaa koskevan päätöksenteon tukena. Vastaathan kyselyyn viimeistään 23.9.2024

Juuri sinun kokemuksesi ruoka-avusta ovat Suomen Punaiselle Ristille ensisijaisen tärkeitä. Antamiesi tietojen avulla saamme kuuluviin ruoka-avun käyttäjien kokemuksia ja tarpeita, jotka ovat ruoka-avun jatkuvan kehittämisen kannalta välttämättömiä. Kiitämme etukäteen vaivannäöstäsi kyselyn vastaamisessa!

Arvonta

Kyselyyn vastanneiden ja yhteystietonsa jättäneiden vastaajien kesken arvotaan yhteensä 20 kpl S-ryhmän ruokalahjakortteja, arvoltaan á 30 euroa. Kyselyn lopussa on erillinen linkki, johon voit jättää yhteystiedot, jos haluat osallistua lahjakortin arvontaan. Kerättyjä yhteystietoja ei yhdistetä kyselyn vastauksiin, ja ne hävitetään arvannon suorittamisen jälkeen.

Tietojen käsittely ja tietosuoja

Kyselyssä kerättävät tiedot käsitellään tunnistamattomasti ja luottamuksellisesti SPR:n tietosuojalinjauksen ja GDPR-tietosuoja-asetuksen mukaisesti. Vastaajilta ei kerätä henkilötietoja, ja aineisto analysoidaan niin, ettei vastausten perusteella ole mahdollista tunnistaa yksittäisiä henkilöitä. Palauttamalla täytetyn kyselylomakkeen annat suostumuksesi tietojesi käyttöön kyselyn analysoinnissa ja raportoinnissa.

1. Sukupuolesi *

- Nainen
 Mies
 Muu

En halua kertoa

2. Mihin ikäryhmään kuulut? *

- alle 29-vuotias
- 29–40-vuotias
- 41–50-vuotias
- 51–65-vuotias
- Yli 65-vuotias
- en halua kertoa

3. Millä alueella asioit Punaisen Ristin ruoka-avussa? *

- Uusimaa
- Varsinais-Suomi
- Satakunta
- Kanta-Häme
- Pirkanmaa
- Päijät-Häme
- Kymenlaakso
- Etelä-Karjala
- Etelä-Savo
- Pohjois-Savo
- Pohjois-Karjala
- Keski-Suomi
- Etelä-Pohjanmaa
- Pohjanmaa
- Keski-Pohjanmaa
- Pohjois-Pohjanmaa
- Kainuu
- Lappi
- Ahvenanmaa

4. Korkein loppuun asti suorittamasi koulutus:

- peruskoulu, kansakoulu tai keskikoulu
- ammattitutkinto
- ylioppilastutkinto
- opistotutkinto
- alempi korkeakoulututkinto
- ylempi korkeakoulututkinto

5. Mikä seuraavista kuvaa parhaiten nykyistä työllisyystilannettasi (valitse yksi vaihtoehto):

- palkkatyössä tai yrittäjänä/ammattinharjoittajana
- työttömänä/lomautettuna
- työkyvyttömänä työttömänä
- vanhempain- tai hoitovapaalla
- opiskelijana
- vanhuuseläkkeellä
- työkyvyttömyyseläkkeellä
- sairauspäivärahalla/kuntoutustuella
- kuntouttavassa työtoiminnassa, työkokeilussa tai vastaavassa

6. Kotitaloutesi tyyppi:

- yksi aikuinen ilman lapsia
- kaksi aikuista ilman lapsia
- yksi aikuinen ja lapsi/lapsia
- kaksi aikuista ja lapsi/lapsia
- muu, mikä? _____

7. Miten kuvailisit taloudellista tilannettasi tällä hetkellä?

- tuloni riittävät kattamaan välttämättömät menot, ja niistä jää välillä myös ylimääräistä rahaa

- tuloni riittävät vain välttämättömien menojen kattamiseen
- tuloni eivät aina riitä välttämättömiinkään menoihin, ja joudun ajoittain karsimaan pakollisten menojen maksamisesta (esim. lääkkeet, ruoka, laskut)
- tuloni ovat jatkuvasti riittämättömät elämiseen
- en osaa sanoa/vaikea arvioida

8. Kuinka pitkään olet käynyt Punaisen Ristin ruoka-avun tapahtumissa

- osallistun ensimmäistä kertaa
- alle puolen vuoden (6 kk) ajan
- alle vuoden (12 kk) ajan
- 1–2 vuoden ajan
- yli kahden vuoden ajan

9. Käyn Punaisen Ristin ruoka-avussa, koska... (valitse 1 tai useampi vaihtoehto)

- ruoka-apu on pärjäämisen kannalta minulle tai perheelleni välttämätöntä
- ruoka-apu helpottaa arkeani
- ruoka-avun yhteydessä tarjotaan minulle tarpeellisia palveluita/toimintaa
- muiden ihmisten tapaaminen ruokajonossa on minulle tärkeää
- tunnen olevani tärkeä osa yhteisöä
- ruoka-avun takia tunnen oloni turvallisemmaksi
- muu, mikä? _____

10. Mikä saa sinut tuntemaan olevasi tärkeä osa yhteisöä Punaisen Ristin ruoka-avussa?

11. Ovatko tämän vuoden leikkaukset sosiaaliturvaan (esim. asumistuen ja työttömyystukien leikkaukset) lisänneet asioimistasi ruoka-avussa?

kyllä

ei

12. Miten Punaisen Ristin ruoka-aputoiminta on vaikuttanut sinun tai perheesi hyvinvointiin?

parantunut

pysynyt ennallaan

heikentynyt

13. Tähän voit halutessasi avata tarkemmin, miten Punaisen Ristin ruoka-aputoiminta on vaikuttanut sinun tai perheesi elämään.

14. Miten kehittäisit Punaisen Ristin ruoka-aputoimintaa?

15. Vapaa palaute

16. Annan luvan anonymien sitaattien käyttöön Suomen Punaisen Ristin viestinnässä ja markkinoinnissa. Sitaattejani on lupa lyhentää tarvittaessa. *

kyllä

ei